

**DİL EĞİTİMİ VE
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

**JOURNAL OF LANGUAGE
EDUCATION AND RESEARCH**

e-ISSN: 2149-5602

Periyot / Period: Yılda 3 sayı / Triannual

Başlangıç / Since: 2015

<http://dergipark.gov.tr/jlere>

Cilt / Vol. :2 Sayı / Issue : 2 Ağustos / August 2016

Bu sayıdaki makaleler / Articles in this issue

- 1 Yabancı Dil Olarak Türkçede Bildirişim Konularına Göre Kalıp Sözcükler**
Formulaic Expressions According to Communication Themes in Turkish as a Foreign Language
- 2 Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Diktenin Yeri**
The Place of Dictation in Teaching Turkish as a Foreign Language
- 3 Çeviri Odaklı Karşılaştırmalı Dilbilgisinin Temel Çeviri Becerisi Edinimindeki Önemi**
The Relevance of Translation-Focused Contrastive Grammar in the Acquisition of Basic Translation Skills

**DİL EĞİTİMİ VE
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

**JOURNAL OF LANGUAGE
EDUCATION AND RESEARCH**

DİL EĞİTİMİ VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, tüm düzeylerde anadili ve yabancı/ikinci dil eğitimi ve öğretimi; genel/uygulamalı dilbilim ve Türkoloji ile ilgili makaleler yayımlayarak akademik alanın gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda dergiye dil eğitimi ve dil araştırmalarıyla ilgili her konuda Türkçe ya da İngilizce olarak yazılmış kuramsal ve uygulamalı, özgün ve bilimsel çalışmalar gönderilebilir. Çalışmaların daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olması gerekmektedir. Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir.

JOURNAL OF LANGUAGE EDUCATION AND RESEARCH

Journal of Language Education and Research (JLERE) aims to contribute to academic development of teachers as well as academics through publishing unique and scientific manuscripts related to all levels, from pre-school to tertiary education, in the fields of teaching and learning mother and foreign languages, general and applied linguistics as well as language research. In line with this aim, any unique, theoretical, conceptual, or methodological scientific manuscript written in English or Turkish on any issue related to language education and language research can be submitted to the journal for possible consideration for publication. The manuscripts to be submitted for the journal should not have been published before or submitted to any other publisher for consideration.

YAZAR REHBERİ

Dergiye gönderilecek makaleler, yazar hakkında bilgi içermemelidir. Yazarların, gönderecekleri makaleleri düzenlemek için JLERE için hazırlanmış olan [YAZAR REHBERİNİ](#) okumaları ve dergi için hazırlanan [MAKALE ŞABLONUNU](#) kullanması gerekmektedir. Kitap/Makale incelemeleri için hazırlanan ŞABLONLARI ([Kitap İncelemesi](#) ve [Makale İncelemesi](#)) kullanabilirsiniz. Yazarlar, makalelerini hakem değerlendirmesi için ilk gönderimlerinde yazar bilgilerini silmelidirler. Ayrıca, yazar ve özet bilgi formu da doldurmaları gerekmektedir. Dergiye gönderilen makaleler, 2 hafta içinde yayın politikasına, yazım kurallarına ve biçimsel özelliklere uygunluk açısından dergi editörleri tarafından değerlendirilir. Uygun görülmeyen çalışmalar gerekçeleri ile birlikte yazara iade edilir. Makaleler, çevrimiçi olarak gönderilmelidir. Ancak, herhangi bir sorunla karşılaşırsa, [iletişim](#) bölümünden ilgili bölüm editörü ile bağlantıya geçilmelidir.

AUTHOR GUIDELINES

Authors are kindly asked to read the [AUTHOR GUIDELINES](#) and then use the suitable to format their manuscripts. For main articles, authors are kindly asked to use [ARTICLE TEMPLATE](#). For Book/Article Reviews, you may use the TEMPLATES ([Book Review Template](#) and [Article Review Template](#)). Authors should delete any kind of information that will reveal their identities when they first submit their manuscripts for peer review. Moreover, they should fill in the author and abstract information form on the journal website. The manuscripts submitted to the journal are first subject to initial screening. They are evaluated in terms of the journal publication policy, conformity to author guidelines and formatting issues within two weeks. The manuscripts that fail to follow the guidelines are immediately returned to the author(s). Manuscripts should be submitted online. However, should authors have any problems, they are kindly asked to get in touch with the Editor, whose contact details are provided on the [CONTACT](#) page.

Editörler / Editors

Baş Editör / Editor-in-Chief

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Bölüm Editörleri / Section Editors

(Alfabetik sıra / Listed alphabetically)

Ferit KILIÇKAYA, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gökhan ÇETİNKAYA, Ömer Halisdemir Üniversitesi

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Hakan ÜLPER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

(Alfabetik sıra / Listed alphabetically)

Ferit KILIÇKAYA, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gökhan ÇETİNKAYA, Ömer Halisdemir Üniversitesi

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Hakan ÜLPER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gölge SEFEROĞLU, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Işıl ULUÇAM-WEGMANN, Universität Duisburg-Essen

İlknur KEÇİK, Anadolu Üniversitesi

Jaroslav KRAJKA, Maria Curie-Skłodowska University

Kutlay YAĞMUR, Tilburg University

Mehmet Ali AKINCI, Université de Rouen

Yeon KYOO-SEOK, Hankuk University

Yeşim AKSAN, Mersin Üniversitesi

Baş Editör Yazısı

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, Ağustos 2016 tarihli bu sayısıyla bir yeni sayıda daha okuruyla buluşuyor. Temmuz ve Ağustos 2016 dünya ve Türkiye için sıcak ve gergin bir zaman dilimi olarak tarihe kaydoluyor. Bu sıcak ve gergin zaman diliminde kendimizi az da olsa rahatlatılabildiğimiz tek sığ liman BİLİM ve ARAŞTIRMA. İnadına BİLİM ve inadına ARAŞTIRMA. Bu sığ limanda tek gerçek ve doğru daha iyi yetişmiş, daha çok soran ve daha çok insanın “onuru” için üreten bireyler yetiştirmek üzere emek yoğun çalışmak.

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi’nin Ağustos 2016 sayısında aşağıda temel tartışmalarını öne çıkararak özetleyeceğim üç araştırma makalesini okurla buluşturuyoruz:

Kalıp sözler bir dilin kullanıcılarının iletişimsel niyetlerini erişilir kılan pragmatik anlamı taşıyan sözvarlığı öğeleridir. Dil bir yandan anlamı mantıksal olarak kodlarken bir yandan da kullanıcısının deneyimsel bilgisinden kaynaklanan pragmatik anlamı kurar. Kalıp sözler bu kurulumun dikkat çeken bir örneğidir. Tek başına mantıksal anlam iletişimin etkili bir biçimde gerçekleşmesinde yetersizdir. Çünkü iletişim pragmatik anlamı ve onun erişilir kıldığı kullanıcıların iletişimsel niyetlerini odağına alır. Bu nedenle, bir dilin ikinci dil olarak ediniminde ya da yabancı dil olarak öğretilmesinde pragmatik anlam ve kurulumları özel bir yere sahip olmak durumundadır. Böyle bir başlangıç sayılısıyla *Yabancı Dil Olarak Türkçede Bildirişim Konularına Göre Kalıp Sözler* başlıklı çalışmalarında Mine Demir ve Funda Uzdu Yıldız Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusuna odaklanmakta ve sözvarlığı öğretimi alt hedefi doğrultusunda “kalıp sözler” üzerinde yaptıkları bir ulamsal sınıflamayı sunmaktadırlar.

Bu sayıda yer verdiğimiz ikinci araştırma makalesi de Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda özelleşmiş bir araştırmayı içermektedir. Gülden Tüm *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Diktenin Yeri* başlığını taşıyan çalışmasında Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin sıkça yaptıkları dikte çalışmalarının hedef dilde mekanik yazma becerilerine etkisi ve bu istendik etkinin ortaya çıkabilme süresi üzerinde durmaktadır. Bu çalışmayı dikkat çekici kılan bir diğer bulgu demeti ise dikte çalışmalarının hedef dilde ses tanıma becerisine etkisi üzerine ortaya konan gözlemlere dayanmaktadır.

Ağustos 2016 sayımızda yer alan son araştırma makalesi Emre Durukan’ın “temel çeviri becerisi edinimi”ne çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisinin sunabileceği olumlu girdiye yönelik tartışmasını içermektedir. *Çeviri Odaklı Karşılaştırmalı Dilbilgisinin Temel Çeviri Becerisi Edinimindeki Önemi* başlıklı bu çalışmasında araştırmacı, dilbilgisi öğretimine ilişkin kuramsal verilerden yola çıkarak çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemi olarak adlandırdığı bir çalışma içeriği sunmaktadır. Bu çalışma içeriğinin kaynak dil ile hedef dile ilişkin dilbilgisel farkındalığın arttırılmasına ve çeviri sürecinde bu farkındalığın çeviriye ait etkili bir davranışa dönüşebileceğine yönelik bir iddia için veri oluşturacak bulgular ortaya koymaktadır.

25 Ağustos 2016

Gülsün Leylâ Uzun

From the Editor-in-Chief

The new issue (August 2016) of *Journal of Language Education and Research* has been published. July and August 2016 has been a period of hot and tense time. During this time, the only shallow harbor where we can relieve ourselves is SCIENCE and RESARCH. The simple truth in this shallow harbor is to work hard to train well-equipped people who will inquire and produce for the dignity of many more people.

We are bringing three research-based articles to our readers in this issue of *Journal of Language Education and Research*, whose main points I will summarize below.

Formulaic expressions are the vocabulary elements carrying pragmatic meaning that enables users of language to make their communicative intents accessible. Languages both code the meaning logically and construct the pragmatic meaning emerging from users' experiential knowledge. Formulaic expressions are an example that receives attention of this construction. It is not sufficient alone for communication of logical sense to occur effectively since communication focuses attention on pragmatic meaning and users' communicative intents that it makes accessible. As such, pragmatic meaning and construction must have a special role in acquisition of a language as a second or foreign language. Starting with such a supposition, Mine Demir and Funda Uzdu Yıldız, in their study entitled '*Formulaic Expressions According to Communication Themes in Turkish as a Foreign Language*' focus on teaching Turkish as a foreign language and present a categorical classification on 'formulaic expressions' within the sub-goal of teaching vocabulary.

The second research article in this issue is a study conducted on teaching Turkish as a foreign language. In the article '*The Place of Dictation in Teaching Turkish as a Foreign Language*', Güldem Tüm studies the effect of dictation activities frequently conducted in the classroom on Turkish as a foreign language students' mechanical writing skills and on the approximate period of this effect. Another important finding of this study is the effect of dictation activities on the recognition of phonetics of letters in Turkish, which is based on observational data.

The last article published in this issue is Emre Durukan's study '*The Relevance of Translation-Focused Contrastive Grammar in the Acquisition of Basic Translation Skills*', which discusses the contribution of translation-focused contrastive grammar to 'acquisition of basic translation ability'. Starting with theoretical data on teaching grammar, the researcher provides us with the study content which he named as translation-focused contrastive grammar method. This study presents findings that will provide data for the claim that raising grammatical awareness on the source (mother) and the target languages leads to an effective behavior in translation.

August 25, 2016

Gülsün Leylâ Uzun

Formulaic Expressions According to Communication Themes in Turkish as a Foreign Language

Yabancı Dil Olarak Türkçede Bildirişim Konularına Göre Kalıp Sözler¹

Mine Demir² Yrd. Doç.Dr. Funda Uzdu Yıldız³

ABSTRACT: Formulaic expressions are one of best language units to define the society's world-view, values, have a supportive role in foreign language teaching. Base of this study is the teaching of formulaic expressions of Turkish as a foreign language. Document Analysis Method was used in this study. The purpose of this study is to analyze the studies about formulaic expressions, to list formulaic expressions within communication themes are found in Common European Framework of Reference for Languages. Firstly, the definition of formulaic expressions, the features and the place in teaching Turkish as a foreign language have been described. After that, formulaic expressions have been listed according to communication themes are found in Common European Framework of Reference for Languages.

Keywords: Formulaic Expressions, Teaching Turkish as a Foreign Language, Cultural Transmission

ÖZ: Bir dilin ait olduğu toplumun dünya görüşünü, değerlerini en iyi yansıtan dil birimlerinden biri olan kalıp sözler, yabancı dil öğretim sürecinde destekleyici bir rol oynamaktadır. Yabancı dil olarak Türkçede kalıp sözlerin öğretimi de çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, kalıp sözlerle ilgili alanyazın çalışmalarını incelemek, Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde yer alan bildirişim konuları bağlamında kalıp sözleri listelemektir. Öncelikli olarak alanyazın taramaları sonucunda kalıp sözlerin tanımı, özellikleri, yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki yeri betimlenmiştir. Ardından Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde yer alan bildirişim konuları bölümündeki çeşitli başlıklar altında kalıp sözler listelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kalıp Sözler, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Kültür Aktarımı

¹ Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Programında yapılan bir yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı, minedemiir@gmail.com

³ Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilim Bölümü/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Anabilim Dalı. funda.uzdu@deu.edu.tr

1. Giriş

Kalıp sözler, hayatın her alanında karşımıza çıkan yapılardır. Dilbilgisi öğretiminin yanı sıra öğrenciye günlük yaşamda sıkça kullanacağı bu yapıları öğretmek, dili içselleştirmesini kolaylaştırmanın yanı sıra iletişimde de kendini daha rahat ifade etme olanağı sunacaktır. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde de belirtilen kazanımların arasında yer alan kalıp ifadelerin kullanımı konusu iletişimsel dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Sözvarlığının geliştirilmesi tek tek sözcüklerin öğrenilmesiyle mümkün olamaz. Sözcüklerin bir araya gelip oluşturdukları belirli durumlar için özel olarak kullanılan kalıp ifadelerin öğrenilmesi de sözvarlığının gelişimini destekler.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesindeki kalıp sözlerin Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde belirtilen bağlamlara ve bildirişim konularına göre belirlenmesidir. Bu belirleme kalıp sözlere yönelik bağlamlara ve temalara uygun bir görünümün oluşmasını sağlayacaktır. Bütün halinde kalıp ifadelerin görülmesi bunların dil derslerinde konulara göre dağılımlarının yapılabilmesini de kolaylaştıracak ve uygulamada da pratiklik sağlayacaktır. Bir dilin betimlenmesine yönelik çalışmalar genellikle o dilin yabancı dil olarak öğretimi söz konusu olduğunda daha ayrıntılı ele alındığı görülür. Bu amaçla da yabancılara Türkçe öğretirken kalıp sözlerle ilgili akla gelebilecek soruların bazılarını bu çalışmada yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Kuramsal bilgilerin toplanmasında ve bulguların oluşturulmasında ilgili kaynaklar temel alınarak yapılan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden Doküman İnceleme yöntemiyle yapılmıştır.

1.1. Kalıplaşmış İfadeler

Sözvarlığında tek başına kullanılan sözcüklerin yanı sıra bir araya gelerek yeni bir anlam ve kullanım alanı yaratan sözcük gruplarının oluşturduğu kalıplaşmış ifadeler yer almaktadır. “Kalıplaşma (configurationality) *sözdizim* genel anlamda, bir ögenin belirli bir konumda (veya biçimde) bulunmasının, bir başka ögenin bulunmasına ya da belirli bir biçimde olmasına dayanması ...” (İmer ve diğer., 2011) olarak tanımlanmaktadır. Bir araya gelerek kalıplaşan sözcükler önceki anlamlarını tamamen ya da belli oranda kaybederek farklı bir anlam kazanmaktadırlar. Böylece yeni bir kullanım alanı da oluşturmuş olmaktadır. Kalıplaşma yalnızca yapısal olarak gerçekleşmemektedir, bunun yanı sıra anlamsal ve işlevsel olarak da belli değişimler olabilmektedir. Genel olarak kalıplaşmış ifadeler içinde atasözleri, deyimler, birleşikler, ikilemeler, argo sözler, terimler ve kalıp sözler yer almaktadır.

1.1.1. Kalıplaşmış İfadelerin Ortak Özellikleri

Bu dil biriminin özelliklerini Fernandez Parra (2008) şöyle sıralar:

- Biçimlenmiş/Kalıplaşmıştır.
- Bütünsel ya da kısmısal anlama sahiptir.
- Gelenekselleşme gösterir.
- Bir araya gelen sözcüklerin değişimi sınırlılık gösterir.

Bu açıklamada görüldüğü gibi kalıplaşmış ifadelerin özellikleri biçimsel ve anlamsal olarak değerlendirilmiştir.

Kalıplaşmış ifadelerin en önemli yapısal özelliği olarak bütünü ya da çekirdek kısmı kalıplaşmış halde bulunmaları ve değişime açık olmamaları gösterilmektedir. Duruma uygun biçimde ifadenin içerisindeki sözcüğün kendisi ya da yeri değişse de bu kişisel bir kullanım değil yöresel gibi daha geniş bir kesim için geçerli olmaktadır. Erol'un (2007) çalışmasından bir örnek olarak "Allah tuttuğunu altın ede. (Suşehri) / Allah tuttuğunu altın etsin. (Bartın)" verilebilmektedir. En az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmaları da diğer bir ortak yapısal özellik olarak gösterilebilmektedir.

Anlamsal olarak kalıplaşma, biçimsel kalıplaşmadan ön planda tutulabilmektedir. Bunun sebebi ise kalıplaşmış ifadeler zihnimizde anlamsal olarak bir bütün halinde yer almaktadır. İfadede yer alan sözcükler tek tek değil bir bütün olarak işlev göstermektedir. "Darısı başına" kalıp sözünde yer alan darı ve baş sözcüklerinin anlamlarına sözlüklerde ayrı ayrı bakıldığında; "Darı: Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki. Baş: İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa" olarak bulunmaktadır. Oysaki "Sıra sende; senin de böyle güzel günlerin olsun." anlamında iletişimde yer almaktadır. Değişmece anlamda kullanılmaları aynı dili ve kültürü paylaşan insanlar arasında doğru anlamı bulmalarına olanak sağlamaktadır. Bu yüzden kalıplaşmış ifadeler başka bir dile birebir çeviri imkânı tanımamaktadır.

1.2. Kalıp Sözcükler

Çeşitli kaynaklar incelendiğinde kalıp sözcükler için yapılan tanımlar deyimler, atasözleri, ikilemeler gibi diğer kalıplaşmış ifadelerle belli noktalarda kesişmektedir. Bu nedenle kesin çizgilerle ayrılmış bir tanımlama yapmak pek mümkün olmamaktadır. Ancak buna karşın Gökdayı'nın tanımlaması birçok çalışmaya göre daha detaylı görülmektedir.

Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı eklemeler ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsediği sözcükler sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir. (Gökdayı, 2008).

Daha birçok farklı kaynaktan da kalıp sözcükler ile ilgili tanımlar bulunmaktadır. "Sözvarlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözcüklerdir" (Aksan, 2006). "Geleneksel bir amaca hizmet eden, genellikle değişmez bir sıra düzeninde kullanılan sözcük kümesi. Selamlaşma, mektup başlıklarında, bayramlaşma sırasında kalıp sözcükler kullanılır" (İmer ve diğer, 2011). "Kalıp sözcükler, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş klişe sözcüklerdir" (Güzel ve Barın, 2013). "Kalıp sözcükler veya ilişki sözcükleri adı verilen dil öğeleri tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, toplumun kültürünü, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve görenekleri yansıtan sözcüklerdir" (Erol, 2007). "Kişiler arası iletişimde alışkanlık halinde kullanılan, dilin toplumsal kullanımına göre farklılık gösterebilen ve ait olduğu toplumun, kültürel yapısını, dünya görüşünü ve fertlerinin birbirlerine karşı olan tavırlarını sergileyen bazı kalıp sözcükler vardır" (Canbulat ve Dilekçi, 2013).

Kalıp sözcükler için yapılan tanımlarda Gökdayı'nın açıklaması dışındakilerin neredeyse tamamı yalnızca kalıp sözcüklerin kültürel yönünden bahsetmektedir. Yapısal, anlamsal özelliklerinden daha çok işlevsel özelliği olan kültür aktarımı vurgulanmaktadır. Ancak kalıp

sözlerin doğru anlaşılması ve diğer kalıplaşmış ifadelerden kolayca ayırt edilebilmesi için çok daha detaylı açıklamalara aşağıdaki başlıklarda ayrı ayrı yer verilmektedir.

1.2.1. Kalıp Sözlerin Yapısal Özellikleri

Kalıp sözlerin en önemli yapısal özelliği biçimlenmiş/kalıplaşmış olmalarıdır. Bir bütün olarak sözlüklerde yer almaktadırlar ve genel olarak değişime açık değildirler ancak bazı kalıp sözler duruma uygun olarak farklı biçimde kullanılabilirler. “Bu tür sözlerle, Hoşça kal gibi bir örnek verilebilir. İkinci tekil kişi için söylenen bu söz, ikinci çoğul kişi için veya nezaketen Hoşça kalın biçimine girebilmektedir” (Gökdayı, 2008). Kalıp sözlerin bir bütün olarak ya da bazı değişikliklerle kullanılması kalıplaşmanın her ifade için aynı olmadığını göstermektedir. Bütün halde kalıplaşmış olan kalıp sözlerde (*iyi uykular*) ekleme, çıkarma gibi hiçbir değişiklik yapılamamaktadır. Çekirdek kısmı kalıplaşan kalıp sözler için Gökdayı (2011), *yarı kalıplaşmış* ifadesini kullanmaktadır. Gökdayı'nın (2011) kalıplaşma dereceleri başlığı altında yaptığı sınıflandırma konuyu özetlemektedir.

- ❖ Kalıplaşma Dereceleri
  - Tam kalıplaşma (*İyi akşamlar*)
  - Çekirdek kalıplaşma
    - Biçimsel değişikliğe izin verme
      - Ad çekim eklerinin değişebilmesi (*Günaydın > Günaydınlar*)
      - Eylem çekim eklerinin değişebilmesi (*Teşekkür ederim > Teşekkür ederiz*)
    - Dizimsel değişikliğe izin verme
      - Sözcük ekleme/çıkarma (*Afiyet olsun > Afiyet şeker olsun*)
      - Sözcük değişikliği (*Mutlu yıllar > Mutlu seneler*)
      - Sözcüklerin yer değiştirebilmesi (*Allah'ım sen bilirsin > Sen bilirsin Allah'ım*)

Kalıp sözlerin bir diğer yapısal özelliği, diğer kalıplaşmış ifadelerle göre daha az sözcüğün kullanılması ve akılda kalıcılığı kolaylaştırması olarak görülmektedir. Hatta tek sözcüklü (*Aferin*) kalıp sözlerin bulunması en belirgin yapısal özelliği olarak bilinmektedir.

Kalıp sözleri yapısal olarak incelerken öğelerin dizilişini de dikkate almak gerekmektedir. Cümle (*El öpenlerin çok olsun.*), öbek (*Allah aşkına*) ve çok sözcüklü (*Tövbe tövbe*) halindeki diğer dışında olan tek sözcüklü kalıp sözlerde dizimsel özellik bulunmamaktadır. Erol (2007) kalıp sözleri cümle yapısına göre sınıflandırarak alt başlıklara ayırmıştır.

- Cümle Yapılarına Göre Kalıp Sözler
  - Basit Cümleler
    - Yüklemi Fiil Olan Basit Cümleler (*Adı batsın.*)
    - Yüklemi İsim Olan Basit Cümleler (*Cehenneme kadar yolun var.*)
    - Yüklemi Birleşik Fiil Olan Basit Cümleler (*Akşam şerifleriniz hayrolsun.*)
  - Birleşik Cümleler
    - İç İç Birleşik Cümle (*“Ettim de buldum” diyesin.*)
    - Ki’li Birleşik Cümle (*Ant olsun ki ...*)
    - Şartlı Birleşik Cümle (*Allah yazdıysa bozsun.*)
    - Girişik Birleşik Cümleler (*Güle güle git.*)
  - Sıralı Cümleler
    - Bağımsız Sıralı Cümleler (*Ben eksilttim, Allah artırsa.*)
    - Bağımlı Sıralı Cümleler
      - a) Nesnesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler (*Afiyet olsun.*)
      - b) Öznesi Ortak Bağlı Sıralı Cümleler (*Çalış da hocalar, oku da*)

paşalar ol.)

- Bağlı Cümleler (*Allah baca versin de duman vermesin.*)
- Eksiltili Cümleler
  - Ek Fiili Eksik Cümleler (*Zıkkımın peki*)
  - Kişi Ekinde Eksilti (*Ekmek bula[-sın], yer bulamayasın.*)
  - Basit Cümlelerde Eksilti (*Allah hakkı için [söyle].*)
  - Yüklemleri Aynı Olan Cümlelerde Bir Yüklemin Eksiltilmesi
(*Allah seni davul etsin, beni de tokmak [etsin].*)
  - Sıralı Cümlelerde İki Yüklemin Birden Eksiltilmesi
(*Hayırlıysa beri [gelsin], hayırsızsa geri (öte) [gitsin].*)
  - Yüklemleri ve Öznesi Eksiltili Olanlar
(*[Allah] Elline ayağına sağlık [versin].*)

Öbek halinde bulunan kalıp sözler ad tamlaması (*Allah aşkına*) ya da ilgeç öbeği (*Allah için*) biçiminde olmaktadır.

Tek sözcükten oluşan veya öbek biçiminde bulunan bazı sözler, "de-, söyle-" gibi eylemlerle genişletip bir tümce haline getirilebilir. Söz gelimi, Allah aşkına kalıp sözü, *Allah aşkınamak biçimine dönüştürülmeyip sadece Allah aşkına dedi biçiminde tamamlanarak bir tümceye çevrilebilir (Gökdayı, 2008).

Kalıp sözlerin yapısal özelliklerinin birçoğu diğer kalıplaşmış ifadelerle benzer taraflar içermektedir. Ancak sözcük sayısının azlığı hatta tek sözcükten oluşabilme yönü en belirgin özelliklerinden biri olarak görülebilmektedir. Kalıp sözlerin doğru tanımı için yalnızca yapısal özelliklerine dikkat etmek ifadede eksiklik bırakabilmektedir. Bu nedenle anlamsal bir inceleme yapılması da faydalı olabilmektedir.

1.2.2. Kalıp Sözlerin Anlamsal Özellikleri

Kalıp sözler yapısal olarak kalıplaşmış olmalarının yanı sıra anlamsal olarak da kalıplaşmış haldedir. Değişmece anlamda kullanılmalarından daha çok gerçek anlamda kullanılmaları kalıp sözleri atasözleri ya da deyimler gibi diğer kalıplaşmış ifadelerden ayıran en belirgin anlamsal özelliğidir. Değişmece ya da gerçek anlamda kullanılması ifadenin yer aldığı bağlama göre belirlenmektedir. "... Anlamı, dil içi bağıntıların yanı sıra bağlam ve durum belirler" (Vardar, 2002).

Kalıp sözler anlamlarına göre sınıflandırıldığında diğer kalıplaşmış ifadelerden ayırt edilmesi kolaylaşmaktadır. Birçok araştırmacı bu konu üzerine çalışmış, farklı başlıklar altında listeler oluşturmuştur. Erol'un (2007) yaptığı sınıflandırma oldukça uzun bir listeden oluşmaktadır. Ana başlık olarak 4 sınıfa ayırmaktadır. Bunlar; Hayır dualar (*İki cihanda aziz ol, Gelmiş geçmiş olsun*), beddualar (*Gözüne dizine dursun, Canın cehenneme*), yeminler (ant) ve söz vermeler (*İki gözüm kör olsun, Vallahi billahi*), günlük hayatta kullanılan çeşitli kalıp sözler (*Merhaba, Allah rahatlık versin*) biçimindedir. Yaptığı çalışmada Anadolu ağızlarındaki kullanımlara da yer vermesi oldukça kapsamlı bir çalışma yaptığını göstermektedir. Gökdayı (2011) ise, kalıp sözleri anlamlarına göre temel olarak 2 başlık altında toplamaktadır: "1. Gerçek anlamlı kalıp sözler; *Görüşmek üzere, Durakta incek var, Teşekkürler, vb.* 2. Değişmece anlamlı kalıp sözler; *Saatiniz var mı?, Buyurun, Anladıysam Arap olayım, vb*".

Gökdayı'nın (2008) yaptığı başka bir sınıflandırma ise kalıp sözleri anlamlarına göre kavram alanı temelli 17 başlıktan oluşmaktadır.

- Hayırdua ve iyi dil bildirenler: *Güle güle oturun, Doğum günün kutlu olsun, İyi bayramlar*
- Küfür,beddua-ilenç bildirenler: *Lanet olsun, Allah kahretsin*
- Duygusal tepkileri dile getirenler: *Güler misin ağlar mısın?, Allah aşkına*
- Selamlaşma bildirenler: *Günaydın, İyi akşamlar*
- Ayrılık bildirenler: *Hoşça kal, Görüşmek üzere*
- Batıl inançları bildirenler: *İyi saatte olsunlar, Elemtene fiş kem gözlere şiş*
- Bir istek bildirenler: *Sadede geelim, Gereğini arz ederim*
- Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: *Senden iyi olmasın, Estağfurullah, Rica ederim*
- Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: *Baş üstüne, Eyvallah*
- Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: *Ben sana gösteririm, Benden günah gitti, Dikkat*
- Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: *Korkunun ecele faydası yoktur, Tarih tekerrürden ibarettir*
- Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: *Elçiye zeval olmaz, Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat*
- Dini inançları bildirenler: *Allah bilir, Günah, Allah kerim*
- Soru sorup cevap isteyenler: *Hemşerim memleket nere?, Eş olarak kabul ediyor musunuz?*
- Özür dileme bildirenler: *Pardon, Kusura bakma*
- Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler : *Su gibi aziz ol, Aferin, El öpenlerin çok olsun*
- Minnet, teşekkür bildirenler: *Teşekkür ederim, Zahmet oldu*

Erol (2007) ve Gökdayı'nın (2008) yaptığı sınıflandırmaların ortak özelliği yaşam içerisinde sıklıkla karşılaşılan benzer durumlarda kullanılan kalıp sözleri anlamsal olarak ayırmaları olmaktadır. Erol, genel bir sınıflandırma yaparken Gökdayı daha ayrıntılı bir sınıflandırma yapmaktadır. Ancak Gökdayı (2011) daha sonraki bir çalışmasında kalıp sözleri anlamsal olarak çok daha temel bir sınıflandırma yaparak gerçek ve değişmece anlamlı olarak yalnızca iki ana başlık altında toplamaktadır.

Günlük yaşam içerisinde kalıp sözler diğer kalıplaşmış ifadelere göre çok daha sık kullanılmaktadır. Bu nedenle daha çok gerçek anlamda kullanılmaları yaşamın ne kadar içerisinde olduklarının da bir göstergesi olarak sayılabilmektedir. Böylece kalıp sözlerin kullanımında bağlamın oldukça etkili olduğu söylenebilmektedir.

1.2.3. Kalıp Sözlerin İşlevsel Özellikleri

Kalıp sözlerin işlevsel özelliklerini betimlemek diğer kalıplaşmış ifadelerden farkını daha iyi ortaya koymaktadır. Bir dil birimini hangi amaçla kullandığımız çoğu zaman anlamından daha önemli olmaktadır. Kimi zaman anlamını bilmeden ya da farkında olmadan yanlış kullandığımız bir ifadeyle bile amaç olan iletişim gerçekleştirilmiş olabilmektedir. Hayatın amacı dünyayla bir şekilde iletişim kurmak olarak sayıldığında “anlam” bazen anlamsız kalabilmektedir. Ancak bu içi boş sözlerin öylece kullanılabileceği olarak da yorumlanmamaktadır. Kalıp sözler iletişimde kurtarıcı ifadeler sayılmaktadır. Uygun durumda anlamını sorgulamadan hafızada hazır halde bulunan kalıp sözler kullanılmaktadır ve iletişim devam etmektedir. Kalıp sözler işlevsel açıdan bakıldığında Wray (2000) iki işlevden söz eder:

- Oluşumda ve Kullanımda Az Çaba (Saving Effort in Processing)
- Etkileşimsel İşleve Ulaşma (Achieving Interactional Functions)

Bu işlevler kalıp sözü kullanan ve dinleyen açısından ele alındığında ortak faydanın iletişimin sürdürülmesindeki etkililik olarak belirtilebilir. Kalıp sözlerin günlük konuşmalara kattığı akıcılık yukarıdaki işlevlere uygun bir işlev olarak sayılabilir. *Günaydın*'la başlayıp *İyi geceler*'e kadar devam eden günlük yaşam içerisinde çeşitli birçok durum için kalıp sözlerden

faýdalanılmaktadır. Selamlaşma (*Merhaba*), vedalaşma (*Görüşürüz*), teşekkür etme (*Teşekkür ederim*), özür dileme (*Pardon*) gibi gün içerisinde en sık rastlanan durumlar olmaktadır. Her defasında yeni bir cümle kurmak yerine kalıp sözler kullanmak zamandan tasarruf etmeyi sağlamaktadır. İş yerlerinde *Kolay gelsin*, doğumlarda *Allah analı babalı büyütsün*, cenazelerde *Başınız sağ olsun* ve neredeyse her olayda *İnşallah* ifadelerini söylemek ya da duymak günlük konuşmanın vazgeçilmez parçaları olmaktadır. “Başka bir deyişle, kalıplaşmış dil birimleri toplumsal işlevlerimizi yerine getirmemize yardımcı olurlar” (Martı, 2011).

Doğum (*Doğum günün kutlu olsun*), bayram (*İyi bayramlar*), yıldönümü (*Nice yıllara*) gibi güzel günler için iyi dileklerin sunulduğu kalıp sözlerin yanı sıra beddua (*Allah belanı versin*) için de kalıp sözler bulunmaktadır. Ayrıca söylenmesinin beklendiği bazı durumlarda da yine kalıp sözlerden yararlanılmaktadır. “Söz gelimi, hapşırın birisi kendisine Çok yaşa veya İyi yaşa denilmesini bekler. Böyle bir karşılık verilmezse bir eksiklik hissedebilir” (Gökdayı, 2011). Kalıp sözlerin işlevsel özelliklerini Doğançay (Doğançay, 1990; Martı, 2011) aşağıdaki şekilde özetlemektedir.

- Bizi orijinal sözler bulma çabasından kurtarır.
- Toplum içinde karmaşık durumlarda bize kolaylık sağlar.
- Mesajın daha açık seçik iletilmesini sağlar.
- Yanlış anlama olasılığımızı en aza indirmiş olur.
- Toplum içindeki davranışlarımızı düzene sokmamıza, nezaket kurallarına uymamıza yardımcı olur.
- İletişim kanallarının açık kalmasına katkıda bulunur ve böylece insanlar arası bağın güçlenmesine yardımcı olur.
- Aidiyet duygumuzu güçlendirir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde kalıp sözlerin işlevsel olarak iletişimde akıcılığı sağlayarak toplumsal düzeni sağladığı söylenebilmektedir. Ayrıca benzer durumlar için her defasında yeni bir ifade oluşturmak yerine hafızada hazır halde bulunan kalıp sözleri kullanmak zihinsel olarak daha az güç kullanmayı da sağlamaktadır.

1.2.4. Kalıp Sözlerin Bağlamsal Özellikleri

Kalıp sözler farklı zamanlarda olsa da benzer olaylarda, belli durumlarda kullanılan kalıplaşmış ifadelerdir. Bu nedenle bağlam hangi kalıp sözün kullanılacağına büyük etki etmektedir. Dil içi ve dil dışı olarak ikiye ayrılan bağlamda kalıp sözler daha çok dil dışı bağlama uygun olarak sınırlı alanda kullanılmaktadır. *Allah analı babalı büyütsün* yalnızca yeni bebeği olanlara söylenirken *Sen de gör* hapşırın birisine söylenen *Çok yaşa* ifadesine karşılık olarak verilmektedir.

Bağlam (Alm. *Kontext*, Fr. *contexte*, İng. *context*). 1. Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü. (*İç bağlam*, *dil içi bağlam* da denir.) 2. Duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinsel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü. (*Dış bağlam*, *dil dışı bağlam* da denir.) (Vardar, 2002).

Kullanıldıkları yer ve duruma göre ikiye ayrılan kalıp sözlerin dış bağlamın yönlendirdiği ilk gurubu Gökdayı (2008) üç alt başlık altında sınıflandırmıştır. Bu grupta yer alabilecek kalıp sözlerin kullanımını için mutlaka belirli bir durum olması gerekmektedir.

- Üzüntü veya strese neden olan olaylarda söylenenler
  - Sağlık (*Helal*, *Geçmiş olsun*)

- Kayıp (*Allah kavuştursun, Ölenle ölinmez*)
- Mutluluk veren olaylarda söylenenler
  - Önemli günler (*Doğum günün kutlu olsun, Allah mesut etsin*)
  - Kazanımlar (*Gözünüz aydın, Güle güle giy*)
- Yakın ilişki kurmak istenilen durumlarda söylenenler
  - Kendi konumunu aşağı çekmek (*Buyurun, Estağfurullah*)
  - Karşıdaki kişiyi yüceltmek (*Sizden iyi olmasın*)

İkinci grupta yer alan kalıp sözler ise daha çok iyi dileklerde (*İnşallah, Maşallah, Allah korusun*) bulunmak için konuşmanın akışı içerisinde yeri geldiği zaman söylenebilecek türde olanlardır. Bu iki grup dışında olan bir diğer kalıp söz grubu ise karşılıklı söylenmesi gerekli görülen ifadelerdir. Cenaze törenlerinde *Merhumu nasıl bilirdiniz?* sorusuna karşılık *İyi bilirdik* ve *Çok yaşa* diyen birine *Sen de gör* gibi ifadeler bu grup içerisinde yer almaktadır. Benzer durumlar için kullanılan kalıp sözlerde bağlam, hangi ifadenin seçileceği konusunda belirleyici bir özellik olarak sayılmaktadır. Yaşam içerisinde selamlaşma, doğum, ölüm, hastalık gibi herkesin belli bir döneminde karşılaşabileceği durumlar bulunmaktadır ve kullanılan ifadeler benzer olmaktadır. Aslında kalıp sözler, birer formül olarak görülebilmektedir. Belli zaman ve durumlarda uygun olan kalıp sözü kullanmak doğru iletişimin devamlılığı için etkin bir rol oynamaktadır. Bu da kalıp sözlerin bağlamsal bir sınırlılık içerisinde olduğunu göstermektedir.

1.2.5. Kalıp Sözlerin Kültürel Özellikleri

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde “Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak açıklanmaktadır. Bu araçlardan biri de dildir. “Dil, bireyleri birbirine bağlayıp insanları sadece gelişmiş güzel halk yığını olmaktan kurtarır” (Koreli, 2007). Kültürel değerleri bir önceki nesilden teslim alıp bir sonraki nesile aktarmadaki en önemli araç dil olmaktadır. “İletişimde, gönderici ile alıcı arasında ortak olan bir araç gereklidir. Konuşan iki insan arasında bildiriye aktaran araç, dildir. Ancak her ikisinin de aynı aracı, aynı dili kullanması iletişimi sağlar” (Aksan, 2011). İletişimde kültürel aktarım açısından dil, önemli bir rol üstlenmektedir. “Kültürel aktarım (cultural transmission) *toplumbilim* İnsanın bir dili konuşma yeteneğinin kuşaktan kuşağa kalıtsal olarak değil, öğrenme yoluyla geçtiğini açıklayan ilke. Bu ilke çevre etmenlerini vurgulayan bir yaklaşımdır” (İmer ve diğer., 2011).

Dil, yalnızca kurallar bütünü olarak hangi sözcüğe hangi ek gelebilir ya da o sözcük cümlede neresinde yer alabilir gibi bir işlev göstermemektedir. Dil, hangi sözcüğü nerede, ne zaman, kime nasıl söyleyeceğimiz konusuyla da ilgilenmektedir. Bu konuda dili etkileyen, şekillendiren toplumun kültürel değerleridir. Yemek yapan birisine *Geçmiş olsun* değil *Ellerine sağlık* denmesi toplumsal bir kullanım sonucudur.

Kalıp sözlerin de dahil olduğu kalıplaşmış ifadelerin hepsi ait olduğu toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Toplumun dünya görüşleri, dini inançları, değer yargıları, günlük yaşamları hakkında ayna görevi de gören bu ifadeler dilin temel taşlarından birisi olmaktadır. *Allah* sözcüğünün geçtiği birçok kalıp sözle iyi ve kötü dilekler sunulmaktadır. Toplumun değer yargıları yine kalıp sözlerle ortaya çıkmaktadır. *Allah kabul etsin, Allah ne verdiyse yeriz, Allah sıralı ölüm versin, Su küçüğün söz büyüğün, Şeytan kulağına kurşun, Kader kısmet* gibi kalıp

sözler ilk akla gelebilecekler olabilmektedir. İnsanlar yaşamlarının belli bölümlerinde diğer insanların karşılaştığı durumlarla bir şekilde karşılaşmaktadır. Selamlaşma, hastalık, evlilik, doğum, ölüm, yeni bir şey satın alma, yolculuk gibi daha birçok durum sıralanabilmektedir.

Kalıp sözlerin sayıca ne kadar olduğu hakkında net bir cevap verilmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak yapılan gözlemler sonucunda diğer dillere oranla çok sayıda kalıp sözün Türkçede yer aldığını ve yaşamın vazgeçilmez bir parçası olduğu söylenebilmektedir. Birçok durum için her defasında yeni bir cümle kurmak yerine toplumun zaman içerisinde kültürel özelliklere uygun oluşturduğu kalıp sözler kullanılmaktadır.

Kalıp sözleri kullanma zorunluluğu duruma ve kültüre göre değişebilir. Karşınızdaki kişi size selam verdiğinde siz de genelde karşılığını verme zorunluluğu hissedersiniz. Buna karşın rüyanızı bir İngiliz'e anlattığınızda 'hayırdır inşallah' karşılığını beklemezsiniz. Fakat rüyanızı Türk arkadaşınıza anlattığınızda 'hayırdır inşallah' sözünü duymak istersiniz. Türkçede kullandığımız kalıp sözlerin yerini ya da eksikliğini başka bir dilde konuştuğumuzda daha belirgin bir şekilde farkederiz: İngilizcede güzel bir yemeğin ardından ev sahibine 'elinize sağlık' diyememek gibi (Martı, 2011).

Bir dili yalnızca dilbilgisel olarak öğrenmek kişisel bir birikim olmaktan öte gidememektedir. Ancak kültürüyle birlikte öğrenilen dil, diğer insanlarla olan iletişimin daha doğru ve kalıcı olmasını sağlamaktadır. Yabancı birisinin öğrendiği ve uygun yerde kullandığı *Güle güle kullan* kalıp sözünün bir Türk'e ne kadar olumlu etki yapabileceği tahmin edilebilmektedir. Tüm bu sebeplerden kalıp sözler, kişinin kültürle iç içe olabilmesi için bir anahtar niteliği taşımaktadır.

1.3. Yabancı Dil Öğretiminde Kalıp Sözler Neden Önemli?

İnsanların yabancı bir dil öğrenmekteki amacı her ne olursa olsun ulaşılmak istenen asıl hedef bir şekilde iletişim kurmak olmaktadır. Ancak iletişim dediğimiz şey yalnızca öğrenilen dilbilgisi kurallarıyla ezberlenen sözcükleri yan yana getirerek sesletimi olmamaktadır. Duyguların içine girmediği bir tümce dinleyiciyi etkilememektedir. İfade edilmek istenen düşüncenin etkinliğini arttıran duyguyu verebilmenin en iyi yolu da öğrenilen dilin kültüründe saklanmaktadır. "Çünkü iletişim sırasında dilin dil bilgisine uygunluğu ve kabul edilebilirliğinin yanında toplumsal kurallar çerçevesinde kullanılması gerekir" (Gökdayı, 2011). Bir dili özgün kılan ait olduğu kültür olarak sayılmaktadır. Toplumun değerleri, hayata karşı tutumları, inançları, öfkeleri gibi her duygu dilin içerisinde yer almaktadır ve nesilden nesile aktarımı sağlanmaktadır. Kalıplaşmış ifadeler arasından kalıp sözler, kültür aktarımını en etkili şekilde yapabilen dil birimlerinden biri olarak görülmektedir. Diğer kalıplaşmış ifadelere göre daha az sayıda sözcükten oluşmaları ve günlük yaşamın her anında sıkça karşılaşılabilecek kadar yaygın kullanılmaları, yabancı dil öğrenenler açısından ulaşılması en kolay ifadeler olarak sayılabilmektedir.

Ana dil kullanıcıları, kalıp sözlerle doğduğu andan itibaren iç içe olduğundan bunun öğrenimi için ayrı bir zaman harcamalarına gerek duymamaktadırlar. Bir misafirimizi uğurlarken *Yine bekleriz*, birisinin teşekkürüne karşılık *Ne demek?* gibi ifadeleri yeri ve zamanında kullanmayı büyükler küçüklere öğreterek görgü kurallarının devamlılığını sağlamış olmaktadır. "Örneğin, en sık öğretilen ve kullanılması teşvik edilen kalıplardan bir tanesi 'teşekkür ederim' kalıbıdır. Anne ve babalar çocukları bir hediyeye aldığında teşekkür etmesini isterler, çoğu zaman da bunu açık açık 'teşekkür ederim de çocuğum' gibi ifadelerle çocuğa

söylerler” (Martı, 2011). Ancak yabancı dil öğrenenler için kalıp sözlerin öğrenimi için ayrı bir çaba göstermeleri de gerekmektedir. Dilbilgisi kitaplarında hedef dilin kültürüne ait kesitler bulmak mümkün olsa da bunun yeterli olduğu söylenememektedir. Bir dilin tam olarak öğrenildiğini söyleyebilmek için kültürle desteklenmiş olması çok daha doğru olabilmektedir. Türkçe öğrenen bir yabancı için yemekten sonra yemeği hazırlayan kişiye *Ellerine sağlık* diyememesi eksik bir öğrenme olarak kabul edilebilmektedir. Bu nedenle bir yabancı dil öğrenilirken okuma, yazma, dinleme ve konuşma etkinliklerini kültürle desteklenmesi kalıcılığın artmasına yardımcı olmaktadır. Kalıp sözler bu görev için en uygun dil birimi olmaktadır. Günlük yaşam içerisinde sıkça kullanılabilen olmaları bunun en önemli sebebi olarak gösterilmektedir.

Hitap biçimleri ve hitap davranışlarıyla iç içe olan bu konu toplumsal dilbilimin ilgi çekici sorunlarından biri olup son zamanlarda yabancı dil öğrenimi alanıyla da ilgisi dolayısıyla daha çok önem kazanmıştır: Bir yabancı dil öğrenilirken yalnızca, onun dilbilgisi ve okuma kitaplarında, sözlüklerinde geçen kullanım biçimlerini öğrenmek yetmemekte, o dili konuşan toplumun kültürünü, insanlar arasındaki davranış biçimini, değişik durumlarda söylenmesi gereken sözleri, tepki tarzlarını, hitap yollarını ve davranışlarını da tanımak gerekmektedir (Aksan, 2003).

Kalıp sözlerle birlikte konuşmada akıcılık sağlanmaktadır, böylece iletişimde doğallık olduğundan dili öğrenmeye çalışan kişi anadili kullanıcıya karşı özgüven duyduğundan kendini daha doğru biçimde ifade etme imkanı bulabilmektedir. Dili yeni öğrenmeye başladığı dönemlerde kişi, daha gerçek anlamında olan kalıp sözleri kullanmaktadır ancak zamanla dile hakimiyeti arttıkça değişmece anlamlı kalıp sözleri kullanma sıklığı da aynı oranda artış göstermektedir. Örneğin; *Kusura bakma* ve *Üzerinize afiyet* kalıp sözlerinin öğrenilmesi ya da kullanılması aynı zamanda olabilecek gibi görünmemektedir. Hangi kalıp sözün hangi düzeyde öğretilmesinin daha uygun olabileceğiyle ilgili araştırmaların yapılması bir başka çalışmanın konusu olabilmektedir. Yabancı dil öğretiminde kalıp sözlerin neden önemli olduğu konusunda Gökdayı'nın (2011) yapmış olduğu bir özet çalışma bulunmaktadır.

- Bu sözler konuşanları her durumda orijinal ve yeni baştan üretilmiş sözler bulma çabasından kurtarır.
- Aktarılacak istenen anlam içeriğinin daha açık, kolay, hızlı ve anlaşılır biçimde iletilmesini sağlar.
- İletişim sırasında ortaya çıkabilecek ve iletişim kopukluğuna yol açabilecek karmaşık durumları yönetmeye, olası sorunlardan uzak durmaya yardım eder.
- Yanlış anlama ve anlaşılma olasılığını en aza indirger.
- Toplumun yetkin bir bireyi gibi davranmaya, nezaket kurallarına uymaya yardım eder.
- İletişim kanallarının açık kalmasını sağlayarak insanlar arasındaki toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunur.
- Herkesin bilip kullandığı sözler olduklarından toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir.
- Bir dili yabancı dil olarak öğrenen kişilerin o dili bilip toplumsal ve kültürel kurallara uygun biçimde kullanabildiklerini gösterir. Böylece yabancılar o toplumun bir bireyi gibi algılanabilir.
- Kalıp sözlerin yerine getirdiği bütün bu işlevlere bakınca onların yabancı dil öğrenmenin önemli bir parçası olması gerektiği hemen anlaşılır.
- Başka bazı dillere göre Türkçede daha fazla kalıp söz bulunduğundan sadece Türkçeye özgü sözlerle karşılaşılması kaçınılmaz görünüyor. Türkçeyi öğrenip onu konuşanlarla iletişim kurabilmek, Türk kültürünü anlayıp dil kullanımında ona uygun davranabilmek ancak bu tür yani dile özgü kalıp sözlerin öğrenilip davranış olarak gösterilmesiyle

mümkün olabilir. Türkçeye özgü bu tür kalıp sözleri bilmeden Türkçe konuşup anlaşabilmek zor, hatta imkânsız denebilir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde “*Yabancı dil öğretiminde kalıp sözler neden önemli?*” sorusuna verilebilecek en uygun cevap “*kültür aktarımı*” olmaktadır. Her farklı ismin yaptığı araştırmalar bir şekilde hep kültür konusuna bağlanmaktadır. Toplumun kültürünü en iyi yansıtan dil birimlerinden biri olarak kabul edilen kalıp sözler yabancı dil öğretiminde aksatılmaması gereken bir konu olarak görülmektedir. Yabancı dil öğretiminin ilk anından itibaren yapılan her etkinlikte bir parça taşıyarak öğretimin kalıcılığına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Bildirişim Konuları

Bildirişim konuları (“Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi”, 2013) çeşitli alanlara ayrılmış olarak *Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*’de yer almaktadır. Threshold Level 1990, Bölüm 7’de sunulan konular, alt konular ve özel tasarımlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır. Ancak bu sınıflandırmanın herkes için aynı şekilde olması gerektiği anlamını taşımamaktadır. Bildirişimsel gereksinimlere uygun şekilde yeniden değerlendirilebilmektedir.

- Kişi Hakkında Bilgiler
- Ev ve Çevre
- Günlük Yaşam
- Boş Zaman, Eğlence
  - Boş Zaman
  - Hobiler ve İlgi Alanları
  - Radyo ve Televizyon
  - Sinema, Tiyatro, Konser vb.
  - Sergiler, Müzeler vb.
  - Zihinsel ve Sanatsal Uğraşlar
  - Spor
    - Mekânlar: Oyun Sahası, Spor Sahası, Stadyum
    - Kuruluş ve Organizasyonlar: Spor, Takım Kulüp
    - Kişiler: Sporcular
    - Nesnelere: Bilet, Top
    - Olaylar: Yarış, Maç
    - Eylemler: Maç İzlemek, Spor Türü, Yarışa Katılmak, Kazanmak, Kaybetmek, Geri Çekilmek
  - Basın
- Gezi
- Bireyler Arası İlişkiler
- Sağlık ve Vücut Bakımı
- Eğitim
- Alışveriş
- Yiyecek ve İçecekler
- Kamu Hizmetleri
- Mekanlar
- Dil
- Hava Durumu

Öneriler Çerçevesi kapsamında yabancı dil öğretiminde dikkate alınması gereken bir diğer konu şu şekildedir.

Söz konusu (alt) konu ile başa çıkmak için dil öğrenenlerin hangi özel mekân, kuruluşlar/organizasyonlar, kişiler, nesnelere, olaylar ve eylemlerle ilgili, hangi özel taslak ve kavramları kullanabilmelerini, bu türden hangi kavramlara hazırlanmaları gerektiğini ve bu bağlamda onlara yöneltilen beklentileri belirtmelidirler (“Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi”, 2013).

Bağlamı oluşturan temel bileşenler olay, yer, zaman, kişiler ve dil olarak düşünüldüğünde bu bağlamı oluşturabilecek olan bildirişim konularına göre bir çalışma yapılmıştır.

2. Bulgular

Çalışmada temalara yönelik daha belirgin bir kalıp sözler listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bütüncü olarak Gökdayı (2011)’nin çalışması kaynak alınmıştır. Bildirişim konularına göre kalıp sözlerin hangi başlıklar altında yer alabileceğine yönelik bir belirlemenin yapıldığı listelerde bazı kalıp sözler birden fazla başlığın altında yer alabilmektedir.

Kişi Hakkında Bilgiler	
Adam değilim	Allah’tan korkmaz/Allah’tan korkmaz kuldan utanmaz
Adama bak	Allahlık!/Allahsız
Adı batasica	Aman Allah!/Aman Allah’ım!/Aman Tanrım!/Aman Yarabbi!
Adıyla yaşain	Aman bana ne
Ah anam yandım!/Ah anam!	Aman canım
Aha şuraya yazıyorum/İşte şuraya yazıyorum/Nah işte şuraya yazıyorum	Ana avrat düz gidiyor
Aklım havsalam almıyor	Anam avradım olsun ki
Aklımda	Anası kılıklı
Al benden de o kadar	Anasını satayım/Satmışım anasını/Sat anasını
Allah akıllar versin	Anladımса Arap olayım
Allah bir	Ant içerim/Ant olsun
Allah canımı alsın/Allah canımı alsın ki	Atıyorum
Allah çarpsın	Babam sağ olsun
Allah derim	Bahtiyar oldum
Allah övmüş de yaratmış/Allah özenmiş de yaratmış	Bakalım başımıza daha neler gelecek
Allah vergisi	Bana bir şey olmaz/Bana bir şeycikler olmaz/Bize bir şey olmaz/Bize bir şeycikler olmaz
Allah yardımcım olsun/Allah yardımcımız olsun	Bana da ... demesinler
Allah’a bir can borcum var	Bana göre hava hoş/Sana göre hava hoş/Ona göre hava hoş/Bize göre hava hoş/Size göre hava hoş/Onlara göre hava hoş
Allah’ı var	Bana müsaade
Allah’a yalvar	Bana ne!/Bana ne yahu!
Allah’ım sen bana sabır ver/Sen bana sabır ver Allah’ım	Başa gelen çekilir
Allah’ım yarabbim!	Başım gözüm üstüne
Allh’ın belası/Allah’ın cezası	Başımın gözümün sadakası/Başımın gözümün sadakası olsun
Allah’ına kurban/Allah’ına kurban olayım	
Allah’ını seven tutmasın	
Allah’tan başkasına güvenme	

Başımızın üstünde yeri var	Doğrucu Davut
Başımla beraber	Dünyada inanmam
Baş üstüne	Eh işte, iç güveysinden hallice
Bekarlık sultanlıktır	Elhamdülillah Müslümanız/Müslümanız
Ben bu işte yokum	elhamdülillah
Ben de	Eli dursa ayağı durmaz
Ben sana gösteririm	Eli öpülecek adam/Eli öpülecek kadın/Eli öpülecek
Benden bu kadar	insan/Eli öpülesi adam/Eli öpülesi kadın/Eli öpülesi
Benden günah gitti	insan
Benden söylemesi	Ellerinden öper/Ellerinizden öper/Ellerinden
Bendeniz	öperim/Ellerinizden öperim
Bendensin	Emri hak vaki olursa
Benim alnımda enayi mi yazıyor?	Erkek sözü
Bilmem anlatabildim mi?/Anlatabildim mi?/Bilmem	Erkekler ağlamaz/Erkek adam ağlamaz/Erkek adam
anlatabiliyor muyum?/Anlatabiliyor muyum?	ağlar mı?
Bin kere şükreliyorum.	Gel keyfim gel
Binlerce selam olsun.	Gidiş o gidiş
Bir ben bir de Allah bilir	Gönül ferman dinlemez
Bir daha görmeyeyim	Gönül isterdi ki...
Bir gördüm pir gördüm	Gönül kimi severse güzel odur
Bir şey rica edeceğim	Gözden irak olan gönülden de irak olur
Bir şey sorabilir miyim?	Gözü kör olsun
Bir yaşıma daha girdim	Gözüm kör olsun/Gözüm çıksın
Bir söyledi pir söyledi	Gözümün nuru
Biri beni anıyor	Gözünü sevdiğim
Bizim millet adam olmaz/Bu millet adam olmaz	Güleriz ağlanacak halimize
Bu numaralar bana sökmez	Güldürme beni/Güleyim bari
Büyümüş de küçülmüş	Günah benden gitti
Can feda/Can kurban/Can cümleden aziz	Günahı boynuna/Günahı vebali boynuna
Canı cehenneme/Canın cehenneme	Günahıyla sevabıyla
Canı çıkasınca/Canı çıksın	Güzele bakmak sevaptır
Canıma minnet	Haddine mi?
Canımı sokakta bulmadım	Hakkı var
Canına yandıgım	Hakkın rahmetine kavuşmuş
Çocukların gözlerinden öperim	Hallederiz
Çok güldük ağlamayalım	Harama helal ver Allah'ım, garip kulun yer Allah'ım
Değmeyin keyfime	Hayatım roman/Hayatımı yazsam roman olur
Deli olmak işten değil	Haydi bana eyvallah
Demem o değil	Hem suçlu hem güçlü
Demem o/Demem o ki	Her baba yiğidin harcı değil
Dili kurusun	Her ne pahasına olursa olsun
Diline kurban olayım	Hey gidi günler hey!/Hey gidi gençlik hey!
Dini imanı para	Hırlı mıdır, hırsız mıdır?
Dinime küfreden müslüman olsa bari	Hırsızın hiç mi suçu yok?/Hırsızın hiç mi kabahati
	yok?

Hilesi, hurdası yok
 İki gözüm kör olsun/İki gözüm önüme aksın
 İnsanlık bende kalsın
 İsmi var cismi yok
 İstemem eksik olsun
 İstemem yan cebime koy
 İşimiz Allah'a kaldı
 İyi bilirdik
 İyi insan sözünün üstüne gelir
 Kaç paralık adam?
 Kaderine bak/Kaderine küs
 Kafa yok
 Kendim için bir şey istiyorsam namerdim
 Kendisi yok Allah'ı var
 Kerameti kendinden menkul
 Kırk fırın ekmek yemesi lazım
 Kör olası/Kör olasıca/Kör olsun
 Kral çıplak
 Kulakları çınlasın
 Kulunuz
 Kur'an'a el basarım/Kur'an'a el basayım
 Kurban olayım/Kurbanın olayım
 Kurban olduğum/Kurban olsun
 Mağrur olma padişahım senden büyük Allah var
 Malın mı var derdin var
 Maşallahı var
 Memnuniyetle
 Merhum/Müteveffa
 Metelik etmez
 Müzmin bekar
 Ne diyordum?
 Ne idüğü belirsiz?
 Ne mutlu!
 Ne oldum delisi
 Nev'i şahsına münhasır
 Oh canıma değsin
 Oh olsun!
 Oldum olası
 Ölçmek gibi olmasın/Benzetmek gibi olmasın
 Ölmek var dönmek yok
 Ölseydim de bugünleri görmeseydim
 Ölü müdür öldürür müsün?
 Özü kabahatinden büyük
 Rabbenâ hakkı için

Rabbenâ hep bana
 Rahmeti rahmana kavuştu/Rahmeti rahmana kavuşmuş
 Rahmetli/Rahmetlik
 Rüyamda görsem inanmam
 Sakalım yok ki sözüm dinlensin/Sakalımız yok ki sözümüz dinlensin
 Sen giderken ben dönüyordum/Sen giderken ben geliyordum
 Sonu benzemesin
 Söz veriyorum
 Sözüm meclisten dışarı/Sözüm yabana
 Şahtı şahbaz oldu
 Şakası yok
 Şerefsizim
 Şeytan diyor ki
 Şeytan görsün yüzünü
 Şuna bak
 Tanrı misafiri
 Tanrı vergisi
 Tövbe!/Tövbeler olsun!/Tövbeler tövbesi!
 Tutmayın beni
 Umrumda değil
 Üslubu beyan aynıyla insandır
 Üstüne yok
 Üzgünüm
 Vatan sana canım feda
 Vay bize!/Vay bize vaylar bize!
 Veremeyeceğim hesabım yok
 Verilmiş sadakamız varmış/Verilmiş sadakanız varmış
 Vız gelir tırıs gider
 Yağcılarda incek var
 Yaka bir tarafta paça bir tarafta
 Yalan söylüyorsam ne olayım
 Yaradana kurban olayım
 Yardan mı geçersin serden mi?
 Yaşasın!
 Yaşı benzemesin
 Yaşı ne, başı ne?
 Yemin ederim/Yemin ediyorum
 Yemin etsem başım ağrımaz
 Yurdum insanı
 Yüzünü gören cennetlik
 Yüzünü şeytan görstün

Ev ve Çevre

Allah devlete millete zeval vermesin
 Allah kolaylık versin
 Allah'ı çok insanı az bir yer
 Allah'ın hikmeti
 Ateş almaya mı geldin?
 Bal dök yala
 Bana müsaade
 Biz bize benzeriz
 Biz neden böyleyiz
 Bu millet adam olmaz
 Bunu saymayız
 Burası Türkiye/Burası Türkiye olur böyle şeyler/Ne demişler burası Türkiye!
 Çocuktan al haberi
 Daha karpuz kesecektik
 Daha neler göreceğiz?
 Dünyada mekan ahrette iman.
 Ee, Türk olmak kolay değil!
 Hocanın dediğini yap yaptığını yapma
 Kahveniz nasıl olsun?/Kahvenizi nasıl alırsınız?
 Kolay gele/Kolay gelsin
 Kolaysa başına gelsin
 Köpeği bağlasan durmaz
 Krallara layık
 Kusura bakmayın ev biraz dağınık
 Laf yok
 Misafirler gitsin ben sana gösteriririm
 Onlar aya biz yaya
 Yerin kulağı var
 Yine bekleriz/Yine buyurun/Bize de buyurun
 Zengin kalkışı

Günlük Yaşam

Adet yerini bulsun diye
 Ah ne kadar yazık!
 Akıl işi değil
 Akıl var izan var
 Aksi şeytan
 Alimallah
 Allah affetsin
 Allah aratmasın
 Allah artırsın

Allah aşkına!/Tanrı aşkına!

Allah beterinden saklasın
 Allah bildiği gibi yapsın
 Allah bilir ya!
 Allah bozmasın
 Allah daha iyi etsin
 Allah daim etsin
 Allah dert göstermesin
 Allah doğru yoldan ayırmasın
 Allah düşürmesin
 Allah eksik etmesin/Allah eksikliğini göstermesin
 Allah esirgesin
 Allah etmesin
 Allah göstermesin
 Allah günahlarını affetsin/Allah taksiratını affetsin
 Allah hakkı için
 Allah için
 Allah izin verirse/Allah kısmet ederse/Allah nasip ederse
 Allah kaza bela vermesin
 Allah kabul etsin
 Allah kalanlara sabır versin
 Allah kolaylık versin
 Allah korudu/Allah sakladı
 Allah korusun/Allah saklasın/Tanrı korusun
 Allah kuru iftiradan saklasın
 Allah muhtaç etmesin/Allah kimseye muhtaç etmesin/Allah namerde muhtaç etmesin
 Allah nazardan saklasın
 Allah rahatlık versin
 Allah rahmet eylesin/Toprağı bol olsun/Nur içinde yatsın
 Allah rızası için
 Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin/Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin
 Allah sevenlerine sabır versin
 Allah sıralı ölüm versin
 Allah son gürlüğü versin
 Allah sonunu hayır etsin
 Allah şaşırtmasın
 Allah şeytana uydurmasın
 Allah tekrarına erdiresin
 Allah utandırmasın
 Allah var
 Allah vere de

Allah vermesin
 Allah versin
 Allah yarattı demeden
 Allah yazdıysa bozsun
 Allah'a emanet
 Allah'a şükürler olsun/Allah'a şükür/Tanrı'ya şükürler olsun/Tanrı'ya şükür
 Allah'ım daha neler göreceğiz
 Allah'ım sen bilirsin/Sen bilirsin Allah'ım
 Allah'ım sen nelere kadirsin
 Allah'ın dediği olur
 Allah'ın günü
 Allah'ın hakkı üçtür
 Allah'ın inayeti ile
 Allah'ın işine bak
 Allah'ın izniyle
 Allah'ın takdiri
 Allah'tan
 Alo
 Amenna
 Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok
 Amin
 Aslı faslı yok
 Aşağı kalır yeri yok
 Atsan atılmaz, satsan satılmaz
 Ayıp! Ayıp!
 Ayıptır, yazıktır, günahdır/Yazıktır, günahdır
 Az daha/Az kalsın
 Bak hele!
 Benzetmek gibi olmasın
 Beş dakikada Beşiktaş
 Beterin beteri var
 Bir bu eksikti
 Bir dakika/Bir saniye
 Bir iştir oldu
 Bir kereden bir şey olmaz
 Bir şey olmaz
 Bir şeyin şuyuu vukuundan beterdir
 Bismillah/Bismillahirrahmairrahim
 Bu devirde babana bile güvenmeyeceksin/Bu devirde babana bile güvenme
 Bu dünyaya bir daha mı geleceğiz?
 Bu kadarı da fazla
 Bu minval üzerine
 Buna da şükür

Bundan iyisi can sağlığı
 Buyurun cenaze namazına
 Çocuktan al haberi
 Çoğu gitti azı kaldı
 Çok şükür
 Dağlara taşlara
 Daha iyisi can sağlığı/Bundan iyisi can sağlığı
 Daha neler!
 Dahası var
 Davete icabet etmek gerekir
 Dili olsa da söylese
 Dinde zorlama yoktur
 Doğrunun yardımcısı Allah'tır
 Düşman başına
 Dün bir bugün iki
 Ecel geldi cihana baş ağrısı bahane/Ecel geldi cihane baş ağrısı bahane
 Eksikliği var fazlası yok/Eksikliği yok fazlası var/Fazlası var eksikliği yok
 Elden geldiği kadar
 Elem tere fiş kem gözlere şiş
 Erkekliğin onda dozuku kaçmaktır/Erkekliğin yüzde doksanı kaçmaktır
 Eyvallah
 Fırsattan istifade
 Geç olsun da güç olmasın
 Geçmişe mazi derler
 Gitti gider
 Gör bak!
 Görelim Mevla'm neyler neylerse güzel eyler
 Güler misin ağlar mısın?
 Günah değil mi?/Günah
 Günaydın
 Ha babam!/Ha babam de babam!/Ha babam ha!
 Ha deyince/Ha deyince olmuyor
 Ha şöyle!
 Hak getire
 Hasbelkader
 Hayırlı akşamlar/Hayırlı sabahlar
 Hayırlı ise olsun/Hayırlısıysa olsun
 Hayırlısı/Hayırlısı olsun
 Her Allah'ın günü
 Her nasılsa/Her nedense
 Her neyse
 Her şey olacağına varır/İş olacağına varır

İnşallah
 İsabet oldu
 İstim arkadan gelsin
 İstisnalar kaideyi bozmaz
 İş olsun diye
 İşin içinde iş var
 İyi akşamlar/İyi geceler/İyi günler/İyi sabahlar
 İyi saatte olsunlar
 İyi uykular
 Kader böyle imiş/Kader böyleymiş/Kaderde varmış
 Kader/Kader kısmet/Kısmet
 Kader utansın
 Kahrolsun
 Kısa günün karı
 Kısmet değilmiş/Kısmet olmadı
 Kısmetse/Kısmetse olur
 Kısmetse gelir Hint'ten Yemenden, kısmet değilse ne gelir elden?
 Kolay gele/Kolay gelsin
 Kolayı var
 Kötü kader
 Maalesef/Maattessüf
 Maşallah/Kırk bir kere maşallah/Kırk bin kere maşallah/Kırk bir buçuk kere maşallah
 Maazallah/Neuzübillah
 Mahal yok
 Mantığın bittiği yerde askerlik başlar/Askerliğin başladığı yerde mantık biter
 Medet Allah
 Merhaba/Merhabalar
 Mesele yok
 Metelik etmez
 Mucize kabilinden
 Nazar değmesin
 Ne günlere kaldık?
 Ne olur ne olmaz?
 Ne yazık ki
 Nerde tırak orda bırak
 Olcak gibi değil/Olacak iş değil/Olacak şey değil/Olur şey değil
 Olacak işte
 Olacak o kadar
 Olan oldu
 Olmaz böyle şey
 Olmaz olsun

Ölüm Allah'ın emri
 Ölüm hak miras helal
 Ölümlü dünya
 Ötesi var mı?/Ötesi yok
 Öyle olsun
 Rastgele
 Sabah ola hayrola
 Sabah-ı şerifleriniz hayrolsun/Sabahınız hayrolsun
 Sayısını Allah bilir
 Ses seda yok
 Söz yok
 Şeytan kulağına kurşun
 Şu feleğin işine bak
 Şükür Allah'a
 Şükürler olsun
 Tahtaya vuralım
 Takdir böyle imiş/Takdiri ilahi/Takdiri ilahi böyleymiş
 Tamamen duygusal
 Tarih tekerrürden ibarettir
 Taş çatlasa
 Tatlı rüyalar
 Tövbe!
 Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
 Ucunda ölüm yok ya
 Uyku nedir bilmeden/Uyku durak yok
 Üç günlük ömür
 Vefa İstanbul'da bir semt adıymış
 Ya sabır!
 Yandı gülüm keten helva
 Yanından bile geçmemiş
 Yaradana sığınıp
 Yarına Allah kerim
 Yarından tezi yok
 Yazık be!/Yazık oldu/Yazık!
 Yazıklar olsun/Yazıktır, günahdır/Ayıptır, yazıktır, günahdır
 Yenilir yutulur şey değil
 Yeter artık
 Yeter de artar bile
 Yok artık daha neler!
 Yok böyle bir şey/Yok öyle bir şey
 Yol yakınken
 Zararı yok

Boş Zaman, Eğlence

Aferin!/Bravo!
 Başarılar/Başarılar dilerim
 Bir varmış bir yokmuş
 Bizi izlemeye devam edin
 Bu millet seninle gurur duyuyor
 Çak!
 Çok güldük ağlamayalım
 Dakika bir gol bir
 Değme keyfine
 Dikkat!
 El bende
 En kötü günümüz böyle olsun
 Evvel zaman içinde kalbur saman içinde
 Fala inanma falsız da kalma
 Fon dip
 Galiptir bu yolda mağlup
 Geçmiş zaman olur ki/Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer
 Gel zaman git zaman
 Gez göz arpacık
 Göreyim seni
 Ha babam!/Ha babam de babam!/Ha babam ha!
 Haydi bakalım/Hadi bakalım
 Hodri meydan
 İçelim güzelleşelim
 İyi eğlenceler
 İyi şanslar/Bol şans/Bol şanslar
 Kiskanınlar çatlasın
 Ne sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet
 Ne zaman ıslatıyoruz?
 Neyse halim o çıksın falım
 Olmak ya da olmamak
 Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine
 Pes!
 Sağlığınıza!/Şerefe!/Şerefimize!
 Sona kalan dona kalır
 Şah mat
 Şansımız bol olsun/Şeytanınız bol olsun
 Yok böyle bir şey

Gezi

Allah kavuştursun

Allah selamat versin

Allah'a emanet olun
 Allah'a ısmarladık
 Arkaya doğru ilerleyelim/Sağlı sollu ilerleyelim
 Devletle
 Durakta/Durakta inecek var
 Elveda
 Görüşmek üzere/Görüşürüz
 Güle güle/Güle güle git, güle güle gel
 Hayırlı yolculuklar/İyi yolculuklar
 Hoşça kal/Hoşça kalın
 İyi tatiller
 Müsait bir yerde/Müsait bir yerde inecek var/Müsait bir yerde indirir misiniz?
 Parasını vermeyen, üstünü alamayan var mı?
 Sağ salim gel
 Sağ salim git/Sağ salim git gel/Sağ salim git sağ salim gel
 Sağ yap/Sol yap/Topla gel
 Tebdil-i mekanda ferahlık vardır
 Uğurlar ola/Uğurlar olsun
 Ver elini ...
 Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat
 Yolcu yolun gerek
 Yolun açık olsun/Yolunuz açık olsun

Bireyler Arası İlişkiler

Adam sen de!
 Adınızı bağışlar mısınız?
 Af buyur/Af buyurun
 Aferin!/Bravo!
 Affedersiniz/Afedersiniz/Af edersiniz
 Affınıza sığınarak
 Ağzına acı biber sürerim/Diline acı biber sürerim
 Ağzına sağlık
 Ağzından yel alsın
 Ağzını hayra aç
 Aklına şaşayım
 Aklınla bin yaşa/Hay aklınla bin yaşa
 Alacağın olsun/Alacağın olsun senin
 Alan razı satan razı
 Allah acısını unutturmasın
 Allah ağız tadıyla yedirsin

Allah akıl fikir versin

Allah analı babalı büyütsün/Allah dört gözden ayırmasın

Allah ayırmasın

Allah bağışlasın

Allah başka acı göstermesin/Allah başka keder vermesin

Allah belanı versin/Allah belasını versin/Allah cezanı versin/Allah cezasını versin

Allah bir yastıkta kocatsın

Allah canını almasın

Allah canını alsın

Allah cezanı vermesin

Allah düşmanımın başına vermesin/Allah düşmanıma vermesin

Allah ecir sabır versin

Allah gönlüne göre versin

Allah gördüğünden geri koymasın

Allah kavuştursun

Allah kurtarsın

Allah layığı versin

Allah mesut etsin

Allah müstehakını versin

Allah ne muradın varsa versin

Allah razı olsun/Allah senden razı olsun/Allah sizden razı olsun/Allah ondan razı olsun/Allah onlardan razı olsun/Allah hepinizden razı olsun

Allah sabır versin/Allah sabırlar versin

Allah sana bağışlasın

Allah sana uyuz versin de tırnak vermesin

Allah seni bildiği gibi yapsın/Allah layığı versin/Allah sizi bildiği gibi yapsın

Allah seni kahretsin

Allah size de nasip etsin

Allah seni başımızdan eksik etmesin/Allah sizi başımızdan eksik etmesin

Allah seni inandırın/Allah sizi inandırın

Allah tamamına erdirsin

Allah tuttuğunu altın etsin

Allah uzun ömürler versin/Allah sizlere ömür versin/Allah size uzun ömürler versin

Allah yardımcın olsun/Allah yardımcısı olsun/Allah yardımcınız olsun/Allah yardımcıları olsun

Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuzu istiyoruz

Allah'ından bulsun

Allah'mı seversen

Allah'tan kork

Aması maması yok/Lamı cimi yok

Amma da yaptın ha!

Ananın ak sütü gibi helal olsun/Ananın ak sütü gibi helal olsun

Anlarsın ya

Anlat anlat heyecanlı oluyor

Araşalım

Aşk olsun

Ateş almaya mı geldin?

Ateşiniz var mı?

Atma Recep, din kardeşiyiz

Ayağına bas

Ayağında eskisin

Ayaklarının altını öpeyim/Ayağının altını öpeyim

Babana rahmet/Hay babana rahmet

Bakar mısınız?/Bir dakika bakar mısınız?

Bakarız

Baksana/Baksanıza

Bana bak

Başarılar/Başarılar dilerim

Başım gözüm üstüne

Başımızın üstünde yeri var

Başımınla beraber

Başında paralansın

Başını yesin/Kendi başını yesin

Başın sağ olsun/Başınız sağ olsun

Başka bir isteğiniz var mı?

Başka nasıl yardımcı olabilirim?

Bayramınız kutlu olsun/Bayramınız mübarek olsun

Ben sana gösteririm

Ben sana söylemişim

Benden çok yaşayacaksın/Sen benden çok yaşayacaksın

Benden duymuş olmayın

Bendensin

Benim hakkımda ne düşünüyorsan Allah sana iki katını versin/Benim hakkımda ne düşünüyorsan Allah sana x mislini versin

Berhudar ol

Bırak Allah aşkına/Bırak Allah'mı seversen

Bırak bu ayakları

Bırak gevezeliği

Bilmukabele

Bin yaşa
 Bir dokun bin ah işt kase-i fağfurdan
 Bir sen eksiktin
 Bir şey değil
 Bir şey rica edeceğim
 Bir şey sorabilir miyim?
 Bir tanem
 Bir yastıkta kocasınlar/Bir yastıkta kocayın
 Bir zahmet
 Bize de buyurun
 Boyun devrilsin/Boyu devrilsin
 Boyundan utan
 Bunu saymayız
 Buyurun
 Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden
 öperim
 Canı isterse
 Canın cehenneme
 Canın sağolsun
 Canının sağlığı
 Ceddine rahmet
 Cehennem ol/Cehenneme kadar yolu
 var/Cehennemin dibine kadar
 Cümlemize/Cümlemizi/Cümlemizin
 Çatladın mı?
 Çenen tutulsun
 Çocukların gözlerinden öperim
 Çok affedersiniz
 Çok yaşa sen
 Çoluk çocuk nasıllar?
 Daha daha ne var ne yok?
 Darılmaca gücenmece yok/Darılmaca yok
 Darısı başına/Darısı benim başıma/Darısı senin
 başına/Darısı sizin başınıza
 Davranma!
 Defol
 Delinin zoruna bak
 Deme (yahu)!
 Deme Allah aşkına
 Dert değil/Dert etme
 Dili ensesinden çekilsin
 Dilini eşek arısı soksun
 Din iman hak getire
 Dinince dinlensin
 Diyecek yok

Doğrusunu isterseniz
 Doğum günün kutlu olsun/İyi ki doğdun
 Dostlar sağ olsun
 Dünya ahiret bacım olsun/Dünya ahret kardeşim
 olsun
 Efendim
 Eğri oturalım doğru konuşalım
 Eksik olma/Eksik olmasın
 Eksik olsun
 El öpenlerin çok olsun
 Eli kırılınsın
 Elini ayağımı öpeyim/Elini ayağımı öpeyim abi/Abi
 elini ayağımı öpeyim
 Elinin körü
 Ellere şapur şapur bize yarabbi şükür
 Ellerin dert görmesin
 Erkeksen yap
 Esenlikler dilerim/Esen kalınız/Şen ve esen kalınız
 Geleceği varsa göreceği de var
 Gölge etme başka ihsan istemem
 Gönlünden ne koparsa
 Gözüm görmesin seni
 Gözün aydın/Gözünüz aydın
 Gözüne dizine dursun/Eline gözüne dizine dursun
 Gözünü seveyim
 Gözünü toprak doyursun
 Güldürme beni
 Güle güle büyüsün/Güle güle büyütün
 Güle güle giy/Güle güle giyin/ İyi günlerde giy
 Güle güle harca
 Güle güle kullan/İyi günlerde kullan/İyi günlerde
 kullanın
 Güle güle oturun
 Ha şunu bileydin
 Haberin olsun
 Hadi canım sen de!
 Hadi oradan/Haydi oradan
 Hakkında hayırlısı olsun
 Hakkını helal et/Hakkınızı helal edin
 Hangi dağda kurt öldü?
 Hangi rüzgar attı?
 Haram olsun/Helal olsun
 Hatırım için/Hatırım için
 Hatırına bir şey gelmesin/Aklına bir şey gelmesin
 Havan batsın

Hay ağzını öpeyim
 Hay hay!
 Hay sen çok yaşa e mi?
 Hay yaşa!
 Hayırdır inşallah/Hayrın karşı gelsin/Hayrolsun
 Hayırdır
 Hayırlı olsun/Hayırlı uğurlu olsun
 Helali hoş olsun/Helalühoş olsun
 Hem ziyaret hem ticaret
 Hepimizin bayramı kutlu olsun
 Herkes kendi başının çaresine baksın
 Herkese benden çay (kahve, içki, vb.)
 Hoşbulduk/Hoş gördük
 Hoş geldin/Hoş geldiniz/Hoş geldin, sefalar getirdin/Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz
 Hürmetler ederim
 İçinden mi?
 İlahi sen de!
 İnan olsun
 İrtibatı koparmayalım/İrtibatı kesmeyelim
 İster inan ister inanma
 İşin mi yok?
 İşine bak/Sen kendi işine bak
 Hayırlı bayramlar/İyi bayramlar/Mutlu bayramlar
 İyi seneler/İyi yıllar/Mutlu seneler/Mutlu yıllar
 İyilik sağlık
 İzin verir misiniz?/İzin verirseniz/Müsaade ederseniz
 İzninizle/Müsadenezle
 Kalp kalbe karşı derler/Kalp kalbe karşıymış
 Kaynak yapma/Kaynak yapıyorlar
 Kendine dikkat et/Kendine iyi bak
 Kendine gel
 Kerem buyurun
 Kısa kes aydın havası olsun
 Kime niyet kime kismet
 Kusura bakma/Kusurumuza bakmayın/Kusura kalma/Kusura kalmayın
 Kutlarım/Kutlu olsun
 Laf aramızda/Laf aramızda kalsın
 Lafı mı olur?
 Lafını balla kestim/Lafını kestim/Lafınızı kestim/Sözünü balla kestim/Sözünüzü kestim
 Lütfen

Mekânı cennet olsun
 Memnun oldum/Tanıştığımıza memnun oldum
 Merak etme
 Merhuma Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum
 Merhumu nasıl bilirdiniz?/Rahmetliyi nasıl bilirdiniz?
 Mersi/Çok mersi
 Mutluluklar dilerim/Saadetler dilerim
 Mübarek olsun
 Müsaade eder misiniz?/Müsaade sizin
 N'aber?/Ne haber?/Ne var ne yok?/Nasıl gidiyor?
 Nasılsın?/Nasılsınız?
 Nazar etme ne olur çalış senin de olur
 Ne gereği vardı?/Niye zahmet ettiniz?/Zahmet etmeseydin/Zahmet ettiniz
 Ne halin varsa gör/ Ne haliniz varsa görün/Ne hali varsa görsün/Ne halleri varsa görsünler
 Ne zahmeti canım
 Nerede kalmıştık?/Nerde kalmıştık?
 Nerelisin?/Nerelisin hemşerim?/Memleket nere?/Hemşerim, memleket nere?
 Neyse lafı uzatmayalım/Neyse uzatmayayım/Uzatmayalım/ Lafı uzatmayalım
 Neyse, önemli değil
 Nice yıllara
 Nikahta keramet vardır
 Nur içinde yatsın
 Oldu da bitti maşallah nazar değmez inşallah/Oldu da bitti maşallah damat olur inşallah
 Öl de öleyim
 Ölenle ölmüzsün
 Ölmüşlerinin canına değsin
 Ölümü gör/Ölümü öp
 Ömrüne bereket/Ömrünüze bereket
 Ömürlü hayırlı olsun
 Önce can sonra canan
 Önemli değil
 Öp babanın elini
 Öptüm
 Özür dilerim/Özür dileriz/Pardon
 Pışık!
 Rahatsız ediyorum
 Rahatsız olmayın
 Rahmet olsun

Rica ederim
 Rica etsem
 Ruhuna el fatiha/El fatiha
 Ruhü şad olsun
 Saatiniz var mı?/Pardon saatiniz var mı?
 Sadede gel/Sadede gelem
 Sağ olsun yerinde olsun
 Sağ ol/Sağ olun/Sağ olsun/Sağ olsunlar/Sağ olun var olun
 Sağlıcakla kal/Sağlıcakla kalın
 Sağlık ve mutluluklar dilerim/Sağlık, mutluluk ve başarı dolu günler dilerim
 Sakın ha!
 Sana da
 Sana ne?
 Saygılarımla
 Sebep olanlar utansın/Sebep olan sebepsiz kalsın
 Sefa geldin/Sefa geldiniz/Sefa geldin, hoş geldin
 Selam
 Selam olsun
 Selam söyle
 Selam verdik borçlu çıktık
 Selametle
 Selamünaleyküm/Aleykümselem
 Sen beni güldürdün Allah da seni güldürsün
 Sen bilirsin/Siz bilirsiniz
 Sen de mi Brütüs?
 Sen de sağ ol
 Sen erkek değil misin?
 Sen sağ ben selamet
 Sen yoluna ben yoluma
 Senden bir şey olmaz
 Senden gelecek hayır Allah'tan gelsin
 Senden hayır yok
 Sizi tanıştırayım
 Sıkma tatlı canını/Üzme tatlı canını
 Sırtında eskisin/Sırtında paralansın
 Siz nasılsınız?
 Size döneceğim/Size tekrar döneceğim/Sana döneceğim/Sana tekrar döneceğim
 Sizi tenzih ederim/Sizleri tenzih ederim
 Size layık değil ama
 Sizin de buyurduğunuz gibi
 Sona kalan dona kalır
 Sözünü unutma/Sözünüzü unutmayın/Lafını unutma

Su gibi aziz ol
 Su küçüğün söz büyüğün
 Su verenlerin çok olsun
 Şükür kavuşturana
 Sürçülisan ettikse affola
 Şart olsun
 Tabirimi mazur görün
 Tak sepeti koluna herkes kendi yoluna
 Tam üstüne bastın (ayağımı kaldır)
 Tamam mı?
 Tanrı yardımcınız olsun
 Tasası sana mı düştü?
 Taş attın kolun mu yoruldu?
 Tatlı yiyelim tatlı konuşalım
 Tebrik ederim/Tebrikler
 Teessüf ederim
 Teşekkür ederim/Çok teşekkür edeim/Teşekkürler
 Tevecçüh gösteriyorsunuz
 Toprağı bol olsun
 Tövbe de!
 Ufak at da civcivler yesin
 Uzun ömürlü olsun
 Üstüne vazife değil
 Var ol
 Vız gelir tırıs gidersin
 Yağma yok
 Yakışır!
 Yaradılanı hoş gör yaradandan ötürü/Yaradılanı hoş gördük yaradandan ötürü
 Yaşa!/Yaşa sen!/Çok yaşa sen!/Yaşa var ol!
 Yaşı uzun olsun
 Yedi ceddine lanet
 Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat
 Yemin et
 Yıkıl karşımdan
 Yine bekleriz/Yine buyurun
 Yok canım!
 Yok canım ne zahmeti
 Yok, önemli değil
 Yolunuz açık, şansınız bol olsun
 Yürü anca gidersin
 Yüzünüze güller
 Zahmet olacak/Zahmet oldu

Zahmet olmazsa/Size zahmet olmazsa
Zehir zikkim olsun
Sağlık ve Vücut Bakımı
Acil şifalar dilerim
Allah çektirmesin
Allah elden ayaktan düşürmesin
Allah gecinden versin
Allah manda şifalığı versin
Allah ömürler versin
Allah sağlık versin
Allah şifa versin/Allah şifalar versin/Allah şifasını versin/Allah şifanızı versin
Allah'tan geldi
Az daha/Az kalsın
Bana bir şey olmaz
Boğaz durmaz
Buna da şükür
Can kurtaran yok mu?
Çok yaşa/Çok yaşayın/İyi yaşa/Sen de gör, Hep beraber
Dikkatli ol
Geçmiş ola/Geçmiş olsun
Giti de geldi
Güle güle kirlen/Sıhhatler olsun/Saatler olsun
İmdat!
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi
Ölüm var kalım var/Ölüm var dirim var
Şifa niyetine
Şifalar olsun
Şifayı kapmışsın
Üzerinize afiyet
Eğitim
Aferin!/Bravo!
Allah zihin açıklığı versin
Başarı Allah'tandır
Başarılar/Başarılar dilerim
Beşten şaşma altıyı aşma
Bir şey sorabilir miyim?
Bu millet seninle gurur duyuyor
Bulanlar yalnız arayanlardır
Çiçek olun
Dersime çalıştım/Dersine çalışmışsın/Dersimize çalıştık

Dikkat!
Ee söyle bakalım, büyüünce ne olacaksın?
Efradını cami ağıyarını mani
Eğitim şart
Fi tarihinde
İyi çalışmalar
Lütfen cevap veriniz
Şekil bir A'da görüldüğü gibi
Alışveriş
Allah bereket versin/Allah bin bereket versin/Allah Halil İbrahim bereketi versin
Aşağısı kurtarmaz
Başka bir isteğiniz var mı?
Başka nasıl yardımcı olabilirim?
Bereket versin/Bereketini gör
Bir dakika/Bir saniye
Çaya çorbaya
Fırsat bu fırsat
Güle güle giyin/Güle güle kullanın
Hayırlı işler
Hayrını gör
İyi çalışmalar
İyi günler, nasıl yardımcı olabilirim?
İyi günlerde kullan/İyi günlerde kullanın
Kesene bereket/Kesenize bereket
Kısa günün karı
Kolay gele/Kolay gelsin
Maksat vatandaşın işi görülsün
Müşteri velinimetimizdir
Paha biçilmez
Para peşin kırmızı meşin
Pazar ola
Siftah senden bereket Allah'tan
Yardımcı olabilir miyim?
Yiyecek ve İçecekler
Afiyet olsun/Afiyet şeker olsun/Afiyet şeker bal olsun
Allah bereket versin/Allah bin bereket versin/Allah Halil İbrahim bereketi versin
Allah ne veriyse yeriz
Allah ziyade etsin
Allah'ın gücüne gitmesin/Allah'ın zoruna gitmesin
Bereketli olsun

Biz yedik Allah artırsın sofrayı kuran kaldırsın

Boğaz durmaz

Eline sağlık/Elinize sağlık

Hamdolsun

Helal

Kahveniz nasıl olsun?/Kahvenizi nasıl alırsınız?

Köpeğe atsan yemez

Krallara layık

Şifa niyetine

Tadı tuzu yok

Tam ağzıma layık/Tam ağzına layık

Yağ bal olsun

Yarasın

Yeme de yanında yat

Yeter de artar bile

Yükte hafif pahada ağır

Zararı yok

Zıkkımın kökünü ye/Ziftin pekini ye

Ziyade olsun

Kamu Hizmetleri

Asayiş berkemal

Bakar mısınız?/Bir dakika bakar mısın?

Başka bir isteğiniz var mı?

Başka nasıl yardımcı olabilirim?

Bir dakika/Bir saniye

Bir şey sorabilir miyim?

Bugün git yarın gel

Çalsın ama iş yapsın

Eller yukarı!

Emredersiniz

Eş olarak kabul ediyor musunuz?

Ferman sizin

Formalite icabı

Gereği düşünüldü

Gereğini arz ederim

Görülen lüzum üzerine

Hamili kart yakinimdir

Hazır ol

İyi çalışmalar

İyi günler, nasıl yardımcı olabilirim?

Lütfen cevap veriniz

Parola

Rahat

Saygılarımla

Sizi karı koca ilan ediyorum/Sizleri karı koca ilan ediyorum

Teslim ol!

Üstü kalsın

Vatana millete hayırlı olsun

Yardımcı olabilir miyim?

Mekanlar

Buyurun

Damsız girilmez

Değmesin yağlı boya

Girin

Kaynak yapma/Kaynak yapıyorlar

Köpeği bağlasan durmaz

Nerde beleş oraya yerleş

Parayla değil sırayla

Yasak

Dil

Ah ulan ah!

Alimallah

Allah Allah!

Allah aşkına

Allah kahretsin

Allah kerim

Ayıptır söylemesi

Bak hele!

Başka bir deyişle

Büyük sözüme tövbe

Daha doğrusu

Deli saçması

Deme gitsin

Demem o değil

Demem o/Demem o ki

Dile kolay

Dili döndüğü kadar

Dilini eşek arısı soksun

Dilini ısır, poponu kaşı/Tahtaya vur, dilini ısır, poponu kaşı

Dilinin ucuyla

Efendime söyleyeyim

Eğriye eğri doğruya doğru

Elhamdülillah

Estağfurullah

Evvel Allah
 Ey yüce Tanrım!/Yüce Tanrım!/Ey benim yüce Tanrım!
 Eyvallah
 Farzımuhal
 Fesübhannallah
 Fisebilillah
 Galat-ı meşhur lügat-i fasihten evladır
 Galatımeşhur
 Hafazanallah
 Hasbinallah
 Hasılı kelam
 Haşa/Haşa huzurdan/Haşa sümme haşa!
 Hay Allah!
 Hayret/Hayret bir şey ya!
 Hayrola?
 Hem vallahi hem billahi
 Hey Allah'ım yarabbim!
 Hey güzel Allah'ım!
 Hey yavrum hey!
 Hilaf olmasın/Hilaf yok
 Hüvelbaki
 İnşallah/İNşallahı maşallahı yok/İNşallahla maşallahla olmaz bu iş
 İşe bak
 Kelimenin tam anlamıyla
 Kıssadan hisse
 Ku'an çarpsın/Ekmek kur'an çarpsın/Ekmek Mushaf çarpsın
 Laf olsun diye
 Lahavle
 Lisan-ı hal ile
 Lisan-ı münasiple
 Maazallah

Maşallah
 Mesela/Örneğin/Söz gelimi/Söz gelişi/Söz timsali
 Ne demek?
 Ne demeli bilmem ki
 Ne demiş atalarımız?/Atalarımız ne güzel söylemiş/Atalarımız ne güzel demiş
 Neuzübillah
 Sehven
 Sözüm ona
 Sürçülisan ettikse affola
 Tabiri caizse
 Tabirimi mazur görün
 Teşbihte hata olmaz
 Tövbe estağfurullah!/Tövbe tövbe!/Tövbe Yarabbi!
 Tüh be!
 Uzun sözün kısası
 Valla!/Vallahi!/Vallahi billahi!/Vallah billah!
 Vay anasını!/Vay canına!
 Vay vay vay!
 Velhasıl/Velhasılı kelam
 Ya Allah!/Ya Rabbi!/Yarabbim!
 Yahu!
 Yallah!
 Yani
 Yarım ağızla
 Yemin billah
 Yok artık!/Yok be!
 Yok devenin nalı!/Yok devenin başı!/Yok devenin başı!
 Yuh be!
Hava Durumu
 Allah'ın takdiri

Bildirişim konularına yönelik olarak hangi kalıp sözlerin kullanılabileceğini görebilmek öğrencilere pek çok bakımdan fayda sağlayabilir. Bildirişim konularına göre kalıp sözler listesi *Yabancılara Türkçe Öğretimi* materyallerinde temalara paralel olarak içeriğe dahil edilebilir.

3. Sonuç ve Tartışma

İnsanların yabancı bir dil öğrenmekteki amacı her ne olursa olsun ulaşılmak istenen asıl hedef bir şekilde iletişim kurmak olmaktadır. Ancak iletişim dediğimiz şey yalnızca öğrenilen dilbilgisi kurallarıyla ezberlenen sözcükleri yan yana getirerek sesletimi olmamaktadır. Duyguların içine girmediği bir tümce dinleyiciyi etkilememektedir. İfade edilmek istenen

düşüncenin etkinliğini artıran duyguyu verebilmenin en iyi yolu da öğrenilen dilin kültüründe saklanmaktadır. “Çünkü iletişim sırasında dilin dil bilgisine uygunluğu ve kabul edilebilirliğinin yanında toplumsal kurallar çerçevesinde kullanılması gerekir” (Gökdayı, 2011: 128). Bir dili özgün kılan ait olduğu kültür olarak sayılmaktadır. Toplumun değerleri, hayata karşı tutumları, inançları, öfkeleri gibi her duygu dilin içerisinde yer almaktadır ve nesilden nesile aktarımı sağlanmaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürel unsurlar içinde yer alabilecek konulardan biri kalıp sözler olarak görünmektedir. Bu sözlerin öğreniminin ve öğretiminin diğer dil birimlerine göre daha karmaşık olduğu düşünülebilir. Bu sözler kullanım özellikleri olan sözlerdir ve bu nedenle öğretimlerinin kullanım ve bağlam destekli götürülmesi kalıcılığı sağlayabilmektedir. “Örneğin, en sık öğretilen ve kullanılması teşvik edilen kalıplardan bir tanesi ‘teşekkür ederim’ kalıbıdır. Anne ve babalar çocukları bir hediye aldığı anda teşekkür etmesini isterler, çoğu zaman da bunu açık açık ‘teşekkür ederim de çocuğum’ gibi ifadelerle çocuğa söylerler” (Martı, 2011: 110). Alanyazınında yabancı dil olarak türkçe öğretiminde kalıp sözler ve bağlam arasındaki ilişkileri belirten çalışmalar genellikle öğretim etkinliklerinin nasıl düzenlenebileceğine ilişkin öneriler sunmaktadır. Yılmaz ve Ertürk Şenden (2014), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp sözlerin Etkinliklerle Öğretimi* adlı çalışmasında, bu sözlerin öğretimi sırasında pandomim, film ve resimden nasıl yararlanılabileceğini aktarmaktadır. Kalıp sözlerin belirlenmesine ilişkin bir çalışma değildir. Ünsal (2013), *Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi* adlı çalışmasında ise yabancılara Türkçe öğretimi alanından kullanılan bir kitaptaki kalıp sözleri yapısal, anlamsal ve işlevsel açılarından incelenmiş ve Fransızcaya çevirilebilirlikleri açısından değerlendirmiştir. Bildirişim konularına ya da temalara göre kalıp sözlerin hangileri olduğunu belirlemenin, etkinliklerden ve karşılaşılabilecek sorunlardan daha önce bilinmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak her bağlam için hangi kalıp sözlerin kullanılabileceğini bilmek pek mümkün değildir.

Bu çalışmada bağlamlara göre kalıp sözlerin dağılımı ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Bütüncede yer alan kalıp sözlerin tamamı çalışmaya alınmış olup bunun getirdiği bazı sonuçlar olmuştur: bu listedeki bütün kalıp sözlerin kullanım sıklığı aynı değildir hatta bazılarının çok özel kullanımları olduğu düşünülürse öğretim içinde hangi sırada yer alabileceği tartışmalıdır. Bu bağlamda söz konusu listenin var olan bütüncenin bağlamlara göre dağılımın yapıldığı bir liste olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretim sırasında hangi kalıp sözlerin hangi sırayla verilmesi gerektiği konusu başka bir çalışma konusu olabilir. Burada yalnızca temalarda yer alabilecek bağlamlara uygun kalıp sözlerin listesi yer almaktadır. Sıklık ve sıralama bilgisi bu çalışmada yer almamaktadır. Sözlü dilde yapılacak kalıp sözlerin kullanım sıklığı üzerine güncel bir çalışmayla öğretilecek kalıp sözlerin sıralaması daha uygun bir şekilde belirlenebilir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında kalıp sözlerin öğretimiyle ilgili Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde yer alan Bildirişim Konuları için bir listeleme yapılmıştır. Bu liste Türkçede kalıp sözlerin temalara göre kullanımlarını göstermektedir. Söz konusu listeden Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde farklı şekillerde yararlanmak mümkün olabilir. Hazırlanan ders materyallerinde uygun temaların içine ilgili kalıp sözler dahil edilebilir. Ders kitabı dışında derslerde bu kalıp sözlerin öğretimiyle ilgili etkinlikler katılabilir.

Türkiye’de Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler için kalıp sözlerin öğreniminin çok daha kolay olabileceği öngörülmektedir. Sınıf dışında çeşitli bir çok iletişim ortamında Türklerle

birebir karşılaşması kalıp sözleri doğal olarak öğrenmesine olanak sağlayabilmektedir. Ancak sınıf içi etkinliklerde ek olarak Türk kültürüne ait değerlerin verilmesi öğrencilerde motivasyon kaynağı olabilmekte ve daha yüksek başarı gösterebilmektedirler. “Türkçenin yabancı dil olarak öğrenildiği ortam Türkiye olduğu zaman Türkçe öğretmenlerinin Türk kültürü ile ilgili bilgiler vermesi gerekmektedir” (Bayyurt, 2011: 34). Türkiye dışında Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler için benzer çalışmaların daha yoğun olarak yapılması da kültür aktarımının sağlanmasıyla Türkçenin içselleştirilmesine destek olabilmektedir. Bu destek bilgiler sırasında da çalışmada elde edilen listeden yararlanılabilir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2003). *Türkçenin Gücü*. (Sekizinci Basım) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. (Dördüncü Basım) Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2011). *Dil, Şu Büyülü Düzen*. (Üçüncü Basım) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Avrupa Konseyi/Modern Diller Bölümü. (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Öğretim, Öğretim ve Değerlendirme*. (İkinci Baskı) Almanya: telc GmbH.
- Bayyurt, Y. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Kavramı ve Sınıf Ortamına Yansımaları. (Ed. Yaylı, D. ve Bayyurt, Y.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. (İkinci Basım) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Canbulat, M. ve Dilekçi, A. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 8/7 Summer. [217-232].
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fernandez Parra, M.A. (2008) Translating Formulaic Expression in Instruction Manuals: A Corpus Study. *New Castle Working Papers in Linguistics* Vol: 14. [51-60].
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig*. Sayı 44: 89-110 (Kış 2008).
- Gökdayı, H. (2011). *Türkçede Kalıp Sözler*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Koreli, Z.D. (2007). *Eylem ve Ad Olarak Kullanılan ve Türkçe Sözlükte Bulunmayan Öbekler ve Bunların Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimindeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Martı, L. (2011). Türkçe Öğrenenler Açısından Kalıp Sözler ve İşlevleri. (Ed. Yaylı, D. ve Bayyurt, Y.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. (İkinci Basım) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ünsal, G. (2013). Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 8/8 Summer. [1383-1394].

- Vardar, B. (Ed.). (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Wray, A. (2000). Formulaic Sequences in Second Language Teaching: Principle and Practise. *Applied Linguistics* Vol:21 No:4. [463-489].
- Yılmaz ve Ertürk Şenden (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Etkinliklerle Öğretimi. *Asya Öğretim Dergisi* 2014-2. [53-63].

The Place of Dictation in Teaching Turkish as a Foreign Language

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Diktenin Yeri¹

Gülden Tüm²

ABSTRACT: The aim of this study to investigate the impact of dictation applied frequently as an effective method in language teaching, whether foreign learners of Turkish language become aware of phonetics of letters in their target language-Turkish, approximate period of producing target language with no errors, and foreign learners' opinions about dictation as well. There have been limited studies on dictation in a foreign language; however, these studies give descriptive aspects of using dictation done in native languages. Therefore, this study is considered as a contribution in this field, especially for language instructors to give a clear idea whether ten-week dictation application could improve learners' writing skills in teaching Turkish as a foreign language. The data of this study are carried out by 19 Erasmus students taking Turkish lessons in a Turkish University in Turkey. The other point is to draw attention to corpus studies which strongly needs to shed light on the lexical issues. The results indicate that learners in multi-national classes dramatically start correcting their written morphological mistakes within seven weeks.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, dictation, writing skills, Erasmus

ÖZ: Bu çalışmanın amacı yabancı dil öğretim alanında sıkça başvurulan diktenin, öğrencilerin hedef dildeki yazma becerilerine etkisinin yanı sıra öğrencilerin hedef dildeki sesleri daha iyi tanıyıp tanımadıkları, yazım yanlışlarından arınmış bir dili kullanma süreleri ve onların derste uygulanan dikte ile ilgili görüşlerini araştırmaktır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında öğrencilere yazma becerisinin dikte yöntemiyle geliştirilebileceği konusu üzerine sınırlı çalışma vardır ve bu çalışmalar betimsel düzeyde kalmıştır ve doğrudan dikte uygulamasının süresiyle ilgili çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın verilerini Türkiye'de Türkçe dersleri alan 19 Erasmus öğrencileriyle yapılan 10 haftalık dikte çalışması oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sonunda çok uluslu sınıflarda kullanılan dikte yönteminin öğrencilerin sesbirimsel ve yazımsal öğeleri yazarken başarı gösterdikleri bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, dikte yöntemi, yazma becerisi, Erasmus

¹ Bu çalışma 20-21 Mayıs, 2016 tarihleri arasında Almanya Münih'te düzenlenen 2. Uluslararası Yabancılar Türkçe Öğretimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümü, guldentum@gmail.com

Giriş

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler değişik coğrafya, sosyokültürel farklılık, anadillerinin farklı dil ailesine ait olması gibi değişik durumlardan dolayı hedef dili öğrenirken birçok zorlukla karşılaşmaktadır. En büyük zorluklardan birisi de öğrencilerin duydukları ya da öğrendikleri bilgileri yazılı metinlere dönüştürememeleridir. Bu nedenle yabancı ya da ikinci dil olarak Türkçenin etkili ve doğru öğretilmesi için de kullanılan yöntemlerin önemi büyüktür. Demirel (2006) birden fazla yöntemin etkili yanlarının ders planında yer alması gerektiğini vurgularken ulaşılabilecek hedeflerden bahsetmiş ve öğrencide geliştirilmek istenen davranışların oluşması için yöntemlerin işlenmesi gerekliliğini savunmuştur. Bunun nedeni dil öğreniminin tam anlamıyla gerçekleştirilmesinin ancak etkili yöntemler sayesinde mümkün olmasıdır. Dil öğretiminin temel unsurları olan becerilerin kazandırılması da ancak doğru, uygulanabilir, eğlenceli etkinliklerle ve dolayısıyla doğru yöntemlerle sağlanabilir. Bozkurt, Bülbül ve Demir (2014, 161) becerilerin tümleşik olarak öğretilmesinin öğrencilerin zihinsel güçleri üzerindeki yükü kaldırdığını, dinlediğini anlamak ve anlamlandırmak için fırsatlar yarattığını ifade etmektedir. Bu fırsatlardan yararlanabilmek için öğrencilerin genel ve dil becerilerini etkin kullanabilmeleri bir anlamda onların ana dillerine hâkim olmalarına bağlıdır. Çünkü dil yetisi, her insanda doğuştan itibaren vardır ve edinilen dil kodları diğer dillerin öğrenimi ya da edinimi için de kullanılır. Bir anlamda ana dili hâkimiyeti ile yabancı dil becerilerinin bütünlük içinde gelişmesi doğru orantılıdır. Richards ve Rodgers (2001, 153) bütünlüğü iletişimsel dil öğretim yaklaşımına dayandırarak iletişimci yöntemin gerek dilin yapısı (dil ve beyin ilişkisi) gerekse dilin iletişimsel boyutuyla kullanımının önemli olduğunu çünkü anlamlı dil girdilerinin öğrenme sürecine somut katkı sağladığını savunmuştur. Dilin en küçük biriminden (ses-birim) en büyük birimine (anlambirim) doğru hiyerarşik bir yapı oluşturma yapısalcı dil bilimine dayanır (Köksal ve Barışoğlu, 2013, 85). Aksan (2000) ise öğrenmenin bilişsel yaklaşım boyutunu ele alarak birimlerin çözümlenmesinin beyinde işlenerek yapıların kullanıma dönüştürülmesine katkı sağladığını, öğrenmenin anlamlı hale geldiğini ve böylece öğrenmenin gerçekleştiğini belirtmektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi için bildirişimde yer alan mesajları doğru anlayabilmesi gerekmektedir (Özbay, 2005). Özellikle konuşan kişinin vermek istediği mesajı doğru anlayabilme iyi bir dinleyici olmasına bağlıdır. Çünkü dinleme işitilenleri anlamak için gerçekleştirilen zihinsel bir etkinliktir (Güneş, 2007). Ancak öğrenciler zihinsel etkinliği gerçekleştirirler dahi dil yapılarını uygulayabilmede ve özellikle yazılı metinlere dönüştürebilmekte zorluk yaşamaktadırlar. Örneğin, öğrencinin kendi anadilindeki semboller ile hedef dildeki semboller farklı sesletime sahip ise o zaman dilin doğru bir sesletimle öğrenilmesi çok daha önem kazanır. Çünkü öğrencinin ana dili, öğrendiği diğer yabancı dil(ler) ve hedef dildeki semboller aynı ya da benzer sesli olabildiği gibi tamamen başka sesletim özelliği de taşıyabilir. Bazı durumlarda ise hedef dil ile ana dili arasında harflerin sembolleri bulunmayabilir.

Tablo 1. Bazı Sembollerin Farklı Alfabelerdeki Farklı Sesletimi

Diller	Sembol	Sesletimi
Çekçe	j	/y/
	e	/e/
	é	/e:/
	ě	/ye/
	ž	/j/
Lehçe	y	/ɨ/
	ł	/w/
	ą	/oun/
Macarca	dzs	/c/
	cs	/ç/
	zs	/j/
Romence	c	kendisinden sonra gelen sembole göre /ç ya da k/,
	y	/i/
İngilizce	c	/s/
	c	/k/
	c	/ş/
	c	/ç/

Tabloda da görüldüğü gibi farklı alfabelerde yer alan sembollerin farklı sesletimi ve yazımı öğrencilerin algılamalarını ve yazımlarını da etkiler. Bu farklı dillerdeki örnekler, Türkçenin sesletimi açısından bir avantaja dönüşür çünkü Türk Alfabesinde her sembolün kendine has tek sesi vardır ve yazıldığı gibi okunur; bir anlamda istisnalar diğer dillerle kıyaslandığında çok azdır. Ancak bu durum bazı öğrenciler için zaman zaman problemlere dönüşebilir. Anadili ile hedef dil arasındaki semboller çok farklı (örneğin Ş sesi İngilizcede SH, Lehçede Ś, Çekçede Č, Litvanca C, Rusçada Ш, Macarca S, Almancada TSCH); anadil ile hedef dil arasındaki sembollerin bulunmaması (örneğin Türkçede ğ, ö, ı, ü ve Rusçada И sembolünün /ts/ Türkçede bu sese sahip olmaması) biçimbirimlerin uygulanmasında da sıklıkla zorluğa neden olmaktadır. Bu nedenle Türkçe öğretiminde farklı yöntem ve tekniklerin kullanımına gereksinim vardır. Dikte de yazma becerilerinin geliştirilmesi için yararlı bir yöntemdir ancak bu alanda yapılan çalışmaların çok sınırlı olması sebebiyle daha çok çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmuş ve katkı sağlanabilmesi düşüncesiyle bu araştırma yapılmıştır.

Yabancı Dil Öğretiminde Dikte

Kidd (1992, 49) kuramsal ve uygulamaya dayalı birçok nedenden dolayı dikte uygulamasını gerek bilişsel öğrenme gerekse hedef dilin dil bilgisi yapılarını farkında olmadan öğrenmeyi geliştiren bir işlem olarak nitelemektedir. Davis ve Rinvoluceri (1988) ise diktenin yaratıcı dil kullanımı fırsatları yaratmasının yanı sıra öğrenciler arasında da anlamlı iletişim kurulmasına olanak sağlayan ve diktogloss gibi çeşitli farklı teknikler

sunan bir yöntem olduğunu ifade etmektedir. Yabancı dil ğretiminde hali hazırda birçok ilginç ve etkileyici teknikler kullanılması dolayısıyla ‘Bir başkasına o anda söyleyerek yazdırma, yazdırım’ olarak tanımlanan (TDK: <http://www.tdk.gov.tr>) geleneksel dikte ilk etapta sıkıcı bir tutum gibi algılansa da bu yöntem sayısız ilginç ve güdüleyici teknik kullanımına imkân tanımaktadır (Ur, 1984; Schechter, 1984: akt, Kidd, 1992, 49). Wajnryb (1990) zellikle dilbilgisi öğretmek için tasarlamış ve diktogloss olarak isimlendirdiği dikte tekniğini ilginç, güdüleyici ve iletişimsel olarak nitelendirmektedir. Sawyer ve Silver (1961; aktaran, etinkaya ve Hamzadayı, 2014) ise dil öğreniminde dikte tekniğini a) sesbirimsel öğe diktesi, b) sesbirimsel metin diktesi, c) yazımsal öğe diktesi ve ) yazımsal metin diktesi olarak dört türde tanımlamıştır. Bu çalışmada da sesbirimsel öğe diktesi ve yazımsal öğe diktesi üzerinde durulacaktır. Sesbirimsel ğe diktesi, öğretmenin bir dilin belirli seçilmiş seslerini öğrencilerin yazması için sunduğu bir tekniktir ve öğrencilerin hedef dilin seslerini tanıma ve karşılaştırma becerilerini artırır. Böylece bu yöntemle özellikle başlangıç düzeyinde (A1-A2) olan ve farklı dil ailelerinden gelen öğrencilerin doğru üretim yapmalarına olanak sağlanır. Çünkü bu tekniğin uygulanması yoluyla başlangıç düzeyindeki öğrencilerin anadillerindeki ses dizgesini hedef dile uygulaması engellenebilir. Yabancı dil olarak Türkçe ğretimindeki en büyük sorunlardan biri öğrencilerin sesbirimleri ya da biçimbirimleri kendi anadillerinden ya da öğrendikleri diğer baskın yabancı dillerden aktarmalarıdır (Tüm, 2012). Sesbirimsel ğe diktesi sözcükleri yazma tekrarı sağlayacağından öğrenciler için bir pekiştiren, ğretmen için ise öğrencilerin yazılı metinlerini sistematik olarak değerlendirerek kayıt altına alma imkânı sunmaktadır.

Notion (1990) yaptığı çalışmada öğrencilerin öğrenmelerinin gerçekleşebilmesi için bilgiyle 5 ila 16 kez karşılaşmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu da diktenin pekiştiren yönünü göstermektedir. Bacanlı (1999) da Notion’a benzer vurguda bulunarak öğrenmenin tekrar ya da yaşantı yoluyla davranışlarda kalıcı değerlişimlere dönüştüğünü ifade etmektedir. Yazımsal ğe diktesi ise ayrı ayrı belirli sözcüklerin geleneksel heceleme testinde olduğu gibi söylenip yazdırıldığı tekniktir. Dilin heceleme ve ses dizgesi arasındaki ilişkiyi desteklemek amacıyla yararlı bir türdür. Yabancı dil olarak Türkçe ğretiminde Türkçenin biimbirimlerindeki değerlişimler (rneğin, sözlük-sözlüğü) ğrencilerin yazmaları sırasında seslerin düşürülmesine, yanlış kodlanıp üretilmesine neden olabilir. Oxford (1990) ğrencilerin dil öğrenirken zihinsel bağlar oluşturma, imge ve sesleri kullanma, gözden geçirme gibi bellek stratejilerini kullandığını ve dili uygulamaya geçerken ileti alıp gönderirken çözümlleme ve uslamlama yapabilmek için bilişsel stratejilerini harekete geçirdiklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla ğrenme ortamında yapılan dikte uygulamaları öğrencilerin hedef dilde tüm bu sıralanan öğrenme stratejilerinden yardım alabileceklerini gösterir. Zira Montalvan (1990: aktaran, etinkaya ve Hamzadayı, 2014, 5)’a göre diktenin dört temel dil becerisinin tümleşik olarak yapılandırılması, dilbilgisi öğrenimini kolaylaştırması, kısa süreli belleğin geliştirilmesi, not alma etkinliklerine yardımcı olması, hedef dilde bilinçaltı düşünmeyi desteklemesi gibi birçok açıdan yararı vardır. Dikte çalışmalarında bütünsellik ilkesine bağlı kalarak bir bağlam içerisinde karşılaşılan sözcükleri yazdırmak önemlidir. Böylelikle ğrencilerin yeni karşılaştıkları bağlamlardaki sözcüklerin zihinlerinde bağ kurması sağlanacağından sistematik olarak dikte çalışmasına yönelinmelidir. Sonuç olarak dikte dilin temel işlevlerinin kazanamları açısından dil

yapılarının keşfedilerek öğrenilmesi olarak ifade edilen *anlayıp çözme işlevidir* (Halliday ve Hasan, 1989).

Dil Bilgisi Öğretiminde Dikte

Dil bilgisi, yalnız dil becerilerini kazandırmaya yönelik değil, aynı zamanda dilin sesleri, sözcük türleri, bunların yapıları, cümle olarak dizilmeleri ve cümle içindeki görevlerin çekimleriyle ilgili kuralları inceleyen bilim dalıdır (Göğüş 1978: aktaran, Aytaş ve Çeçen, 2010,79). Oller (1978: aktaran, Kidd, 1992,50) dil bilgisini sözdizimsel, anlambilimsel ve edimsel bilgi kavramı olarak nitelendirmekte ve öğrenciyi de dil bilgisinden aldığı sinyallerin anlam ve yapısını anlamaya yönelik şekillendiren, düzenleyen ve yeniden yapılandırarak anlamlı hale getirecek yeteneği ya da kapasitesi olan kişi olarak açıklar. Bir anlamda dikte öğrencinin bu kapasitesini geliştiren ve uygulama imkânı sağlayan mükemmel bir araçtır ve öğrenciyi sadece forma değil anlambilimsel ve işlevsel olarak anlama odaklanması yönünde cesaretlendirir. Böylece dikte dilbilgisi edincini ve yetkinliğini tümleşik olarak geliştirerek toplumdilbilimsel ve anlambilimsel açıdan ilişkilendirir (Larsen-Freeman, 1991). Kidd (1992)'e göre Krashen dil edinim modelini ortaya koyarken dilbilgisi öğretim yöntemi olarak diktenin etkisini bilinçaltı yapıların edinimi olarak vurgular (s.51). Örneğin, iyi seçilmiş bir metnin belirli biçimbirimsel yapılarını içereceği için öğrencileri i+1 düzeyinde teşvik edeceği böylece diktenin etkili bir katılım ve anlama odaklanmayı gerektirdiği vurgulanır. Krashen'a göre bir taraftan anlamlı girdi ve edinim kendiliğinden oluşurken diğer taraftan da bilinçli öğrenme sağlanır. Başka bir deyişle, öğrencilere edinçlerinin üzerinde bir girdi sunulduğunda en iyi edinimi gerçekleştirirler. Çünkü öğrencinin dil düzeyi 'i' ile gösterilirken, biraz üzerindeki yapı ise 'i+1' olarak ifade edilir. Böylece öğrencilere bağlam ve ek bilgiler sunulduğunda, öğrenciler doğrudan forma odaklandıkları için dilbilgisi yapılarının kurallarını içselleştirmiş olur ve öğrencilerin hem alımlamalı hem de üretimsel yetenekleri gelişir. Ancak dikkat edilmesi gereken unsur girdi düzeyinin öğrenci gereksinimi ve düzeyine uygun şekilde ayarlanmasıdır. Avrupa Dilleri öğretimi ortak çerçeve metni (ADÖÇ) de öğrencilerin dil gereksinim ve düzeylerini belirlemede ve dilsel yetenekleri: sözcük yeteneği, dilbilgisel yetenek, anlambilgisel yetenek, sesbilgisel yetenek ve ortografik (yazım) yetenek olarak sıralamakta ve iletişimin en üst seviyede gerçekleşebilmesi için bu dil yeteneklerinin önemini vurgulamaktadır (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, 104). ADÖÇ sözlüksel edinci dildeki sözcük bilgisi ve bunları kullanabilme yeteneği olarak ifade etmekte ve kullanımlarını *sıfat, ad, adılar, soru sözcükleri, iyelikler, edatlar, bağlaçlar ve ekler* gibi tek sözcüklü yapı unsurları olarak sınıflandırmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin yazılı anlatım etkinliklerinde sözcükleri yanlış yazdıkları sıkça gözlenmektedir. Sesletimi birbirine yakın olan sözcükleri ayırt etmeyle ilgili problem yaşadıkları için yazılı metinlerde çokça yanlışlara rastlanmaktadır. Öğrencilerde sözcük içindeki aynı sesin (elli-eli) bir sessizini düşürmesi gibi eğilimler göze çarpmaktadır. ADÖÇ sözcüksel edinç becerileri ile ilgili kazanımları A1: temel düzeyde sözcük ve kalıp tümce dağıncısı; A2: temel düzeyde iletişim için yeterli sözcük bilgisi olarak nitelendirmektedir (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, 106). ADÖÇ dilbilgisel edinci, bir dile

ait dilbilgisel kaynakları tanıma ve kullanma olarak tanımlar. Dilbilgisel edinç becerileri ile ilgili kazanımları A1: sadece basit dilbilgisel yapıyı kontrollü kullanabilir; ve A2: basit yapıları doğru olarak kullanır fakat sistematik olarak temel hatalar yapabilir olarak tanımlar (MEB Çeviri Komisyonu, 2009, 106). Ayrıca dil bilgisi öğretiminde dilbilgisel karmaşıklığın nedeninin diller arası farklılıkların sonucu ortaya çıktığını belirtmekte ve bu öğelerin öğrencilerin öğrenme düzeylerinin değerlendirilmesi açısından önemli olduğu ifade etmektedir. ADÖÇ anlambilimsel yetiyi, dilbilgisel yeti (edinç) ve edimbilimsel yeti (edim/uygulama) olarak ayırır. Dilbilgisel olarak ulamların, dilbilgisel unsurların, yapıların anlamlarıyla ilgilenir; edimbilimsel anlambilim ise mantıksal çıkarımlarla ulaşılan farklı yan anlamlarıyla ilgilenir. ADÖÇ; sesbilimsel edinci iletişimin başarılı olması için doğru sesletim, vurgulama ve tonlama gerekliliğinden (Nunan, 1989: akt. Köse, 2014, 337) bahsederken ayrıca sesbilgisel yetenek düzeylerinin artırılması için de öğrencilere sözlü özgün dil örneklerinin sunulması ve sesletim alıştırmaların yapılması gerektiğini böylece öğrencilerin sesbirimleri birbirinden ayıran ses özellikleri ve sözcüklerin sesbilimsel düzenlenişini ve sesbilgisel eksiltmeleri fark edeceğini vurgulamaktadır. Son olarak, ADÖÇ yazma edincinde simgelerin yazıya geçirilmesi ve yazıbirimlerin öneminden bahseder ve simgelerin üretimi ve algılanmasındaki beceri ve bilgiyi vurgular. Bu çalışmada da Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin farklı yazı sistemlerinden geldikleri için sözcüklerin doğru yazımı ve üretiminin oluşması için bazı unsurları bilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Yabancı dil öğretimi alanındaki çalışmalar sistematik olarak yapılan diktenin üretimi artırdığını göstermektedir. Türkçenin ana dili olarak öğretiminde dikte ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmasına rağmen yabancı dil olarak Türkçenin öğretimindeki dikte çalışmasının betimsel çalışma ve metine odaklı olduğu tespit edilmiş ancak diktenin sürece dayalı gelişimi konusunda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin Türkçenin sesbirimsel ve yazımsal özelliklerini doğru kullanabilme düzeyine çıkarabilmelerinde sesbirimsel öğe diktesi ile yazımsal öğe diktesi uygulamalarının etkili olup olmadığını ve öğrencilerin ne kadar sürede doğru yazma becerisine ulaşacağını incelemektir. Problemin alt başlıklarını oluşturan sorular şunlardır:

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler sürekli sesbirimsel ve yazımsal öğe diktesi yöntemleri kullanıldığında sözcüklerin yazılı şeklini doğru üretebilmekte midir?
2. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin sürekli sesbirimsel ve yazımsal öğe diktesi yöntemleri kullanıldığında sözcüklerin yazılı şeklini doğru üretebilmesi süreci ne kadar sürmektedir?
3. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen yabancıların dikte konusundaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Üniversitesi Eğitim Fakültesinde kredili ya da gönüllü olarak A1-A2 düzeyinde TEB 206 Erasmus Başlangıç Türkçe dersleri alan 19 Erasmus öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ülkelere göre dağılımı şöyledir: Polonyalı N.5, Macar N.3, Çek N.4, Litvanya N.3, Romanya N.4. Veri toplama aracı A1-A2 düzeyindeki Türkçe ders kitabında yer alan ve bağlamsal olarak öğretilen rastgele seçilmiş 100 sözcükten oluşan listedir. Bu liste dört kısma bölünerek her dersin sonunda öğretmen tarafından yüksek sesle belirli hece tonuyla iki defa okunarak katılımcılara yazdırılmıştır. Yazılan sözcüklerle ilgili dönüt ve düzeltme işlemi yapılmamış ve sözcük listesi öğrencilerden alınmıştır. Türkçe dersleri her hafta üç saattir ve 10 hafta boyunca katılımcılara her dersin sonunda sözcükler yazdırılmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin sürekli sesbirimsel ve yazımsal öge diktesi kullanıldığında sözcükleri doğru üretip üretmedikleri ile sözcükleri doğru üretebilme sürecinin ne kadar sürdüğü sorusuna cevap aranmıştır. 10 haftalık verilerin çözümlenmesi esnasında son üç haftada gönüllü katılımcıların derse katılmamaları verilerin sağlıklı değerlendirilmesini etkilediğinden bu çalışma sadece yedi haftayla sınırlandırılmış ve analizler yedi haftalık sunulmuştur. Katılımcılardan alınan sözcük listeleri bilgisayarda yazılarak haftalık tablolar oluşturulmuş ve iki araştırmacı tarafından sözcüklerin doğru yazımsal öğeler içerip içermediği tespit edilerek yanlış doğru sayılarıyla ilgili elde edilen veriler çözümlenmiştir. İstatistiksel ifadelerle dönüştürülen bu verilerin güvenilirliği [uzlaşma sayısı÷uzlaşma+uzlaşmama sayısı=güvenirlilik] 0.91 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

19 Erasmus öğrencisinin (Polonyalı N.5, Macar N.3, Çek N.4, Litvanya N.3, Romanya N.4) Türkçe dersinin sonunda yazmış oldukları listeler haftalık tablolar halinde düzenlenmiştir. Ancak Türkçe dersine zorunlu ve gönüllü katılan öğrencilerin 10 haftalık sözcük listesinin eksik olması, bazı öğrencilerin dikte çalışmasına katılmaması dolayısıyla tüm derslere katılan ve dikte çalışmasını gerçekleştiren her ülkeden iki öğrencinin listeleri seçilerek araştırmacıların katılımı 10 öğrenci olarak belirlenmiştir (ülke X 2=10). A1-A2 düzeyindeki Türkçe ders kitabından seçilen ve öğretmen tarafından okunarak öğrencilere yazdırılan sözcüklerle ilgili tablo oluşturulmuştur.

Dikte Uygulamasının Sözcüklerin Üretilmesindeki Sonuçları

Çalışmanın birinci sorusu yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin sürekli sesbirimsel ve yazımsal öge diktesi yöntemleri kullanıldığında sözcükleri doğru üretip üretmedikleriyle ilgilidir ve öğrencilerin yedi hafta boyunca yazmış oldukları sözcüklerin doğru ve yanlış sayıları ve oranları ile ilgili değerler aşağıdaki Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Türkçe Yazılan Sözcüklerin Yedi Haftalık Dikte Uygulaması

Milliyet	Ders sonlarında yapılan sesbirimsel ve yazımsal öge diktesindeki sözcüklerin yanlış sayıları						
	1.hafta	2.hafta	3.hafta	4.hafta	5.hafta	6.hafta	7.hafta
Leh	87	77	68	56	64	52	36
Leh1	72	87	64	44	51	54	33
Macar	48	40	28	24	0	4	4
Macar1	54	52	44	28	0	0	0
Çek	68	68	60	57	48	36	32
Çek1	72	71	76	44	46	45	20
Litvanyalı	82	74	68	60	52	44	20
Litvanyalı1	96	70	68	64	56	40	16
Romanyalı	96	64	32	44	44	40	40
Romanyalı1	72	56	32	28	32	40	40

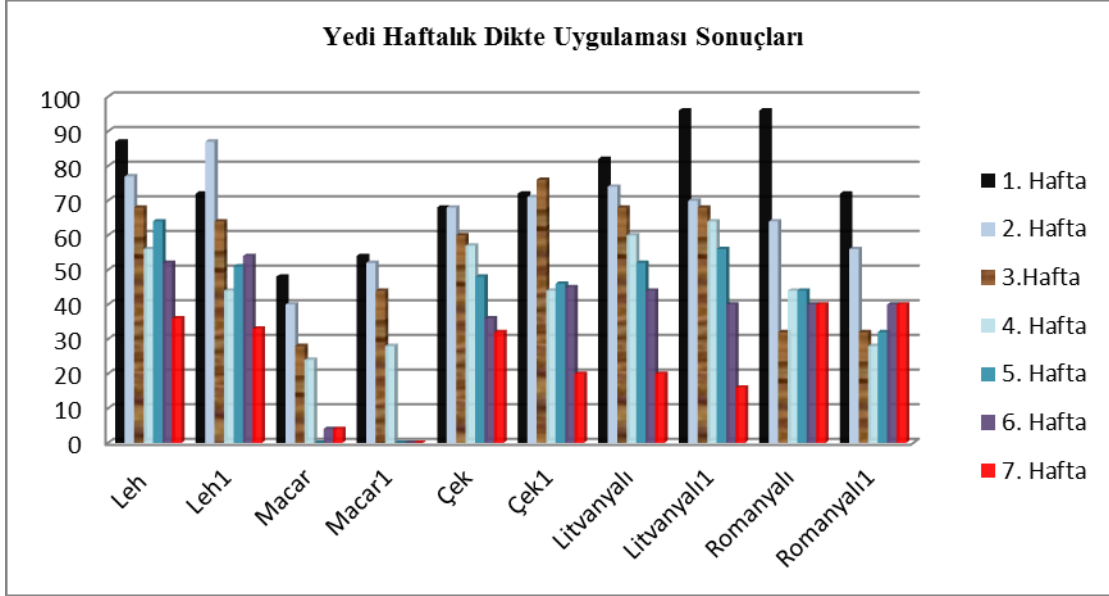
Tablo 2’de görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunluğunun ilk dikte çalışmasında sözcükleri yanlış yazmış oldukları görülmektedir. En fazla yanlış yapan öğrenciler Litvanyalı1 ve Romanyalı (%96), daha sonra Leh (%87) ve Litvanyalı (%82) öğrencidir. İlk dikte uygulamasında en az hatalı yazımsal ögeler Macar öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni Macarca ve Türkçe sözcükler arasındaki benzerlikler olmasıdır. Örneğin, Macarcadaki *cs* sembolü Türkçedeki *ç* sembolüne eş değerdir ve yine aynı şekilde *sok* kelimesi Macarcada çok anlamına gelmektedir. Başka bir örnek ise dikte uygulamalarında ‘aynı’ sözcüğünü Litvanyalı öğrenci *aine*, Romanyalı *aiu* olarak yazarken Macar öğrencinin *ayne* olarak yazmasıdır. Aşağıdaki Tablo 3, öğrencilerin bazı kelimeleri birinci ve beşinci dikte uygulamasında nasıl biçimbirimler halinde yazdıkları hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 3. Bazı Sözcüklerin Dikte Uygulamasındaki Biçimbirimsel Görünümleri

Milliyet	Hafta	Ders sonlarında yapılan sesbirimsel ve yazımsal öge diktesindeki rastgele seçilen sözcüklerin birinci ve beşinci haftadaki yazılım şekilleri						
		<i>el çantası</i>	<i>kağıt</i>	<i>çünkü</i>	<i>müşteri</i>	<i>özür</i>	<i>soğuk</i>	<i>ısı</i>
Leh	1.	el cantınısı	kalt	schomke	müşteve	üzuv	sog	össe
	5.	el cantose	kaöt	çunku	mustere	özür	sogok	ese
Macar	1.	el çantaca	kalıt	csünkü	müştere	özör	souk	ösi
	5.	el çantası	kiğalt	çünkü	müşteri	özür	soğuk	ısı
Litvanyalı	1.	el çentase	kelt	şünkü	müşter	özür	souk	ıs
	5.	el çantası	kalt	-	müştere	özgüz	souk	ısı
Çek	1.	elcan tase	kilt	yünki	müstiri	üzur	souk	üsi
	5.	el çağntesi	kait	çımki	müştere	öziv	souk	esi
Romanyalı	1.	el çiantasi	kalt	çuugi	müştiri	özür	souc	as
	5.	el çeantasi	cealt	çiunku	müştere	özür	soük	ısı

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğrencilerin sesbirim ve biçimbirimleri tanımları için belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Tabloda verilen seçkisiz sunulan sözcüklerin yazımında öğrencilerin ana dillerinden ya da diğer öğrendikleri dillerden etkilendikleri ve yazıya geçirdikleri ifade edilmektedir (Tüm, 2012). Örneğin Leh öğrencinin müşteri sözcüğü için yazmış olduğu müşteve sözcüğündeki /sh/ sesbirim Türkçedeki /ş/ sesbirimine eşittir. Öğrencilerin sözcükleri yazarken sistematik hata yaptıkları gözlenmiştir ancak çalışmanın yönünü değiştirmemek için onlara düzeltme ya da dönüt verilmemiştir. Bu ayrı bir çalışma konusu olarak çalışma dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın ikinci problem sorusu ise yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere sürekli sesbirimsel ve yazımsal öge diktesi uygulanıldığında sözcükleri doğru üretebilmesi sürecini belirlemektir. Aşağıdaki Tablo 3'te, öğrencilerin yedi haftalık süreçteki yazılı metinlerin üretilme şekilleri verilmiştir.

Şekil 1. Türkçe Sözcüklerin Yedi Haftalık Dikte Uygulamasındaki Biçimbirimsel Görünümü

Şekil 1'de verilen sonuçlar değerlendirildiğinde dikte uygulama sürecinin başlangıcında en büyük zorluğu özellikle Litvanyalı1 (L1) ve Romanyalı (R) öğrencilerin yaşadığı (L1 ve R %96), görülmektedir. İlk haftalarda Leh (%87) ve Litvanyalı öğrencinin (%82) sesbirimleri yanlış yazdığı, Romanyalı ve Leh1 öğrencilerinin aynı oranda (%72) hata yaptıkları anlaşılmaktadır. En az hatalı yazım oranı ise Macar öğrencilere aittir (M %48 ve M1 %54). Şekil 1 sistematik olarak yanlışların düzeltilmesi açısından ele alındığında Macar, Macar1 Çek, Litvanyalı, Litvanyalı1 ve Romanyalı öğrencilerin yanlışlarını giderek düzelttiklerini göstermektedir (M1 %54-%0; Ç %68-%32; L %82-%20; L1%96-%16 ve R %96-%40). Ancak Leh, Leh1, Macar, Çek1, Romanyalı ve Romanyalı öğrencileri bazı haftalarda yanlış sözcük sayısını artırmışlardır. Örneğin sözcüklerin doğru yazılmasında en başarılı olan öğrencilerden Macar öğrenci beşinci haftada hiç hatalı sözcük yazmamışken altıncı ve yedinci hafta bazı sözcükleri hatalı yazmıştır (dördüncü hafta 28; beşinci hafta 0; altıncı ve yedinci hafta 4 sözcük). Yedi haftalık dikte uygulamalarında en başarılı öğrenci Macar1 (%100) ve Macar (%91) olurken Litvanyalı öğrencilerin başarı oranları da dikkat çekicidir (L%75,61 ve L1 %72,23). Bu şekilden de görüleceği gibi dikte yöntemi öğrencilerin hedef dildeki sesbirimsel öğeleri daha iyi tanıması, biçimbirimsel yanlışların düzeltilerek başarı sağlanması, büyük ünlü uyumuna göre eklerin getirilmesi ile ilgili sezgilerin güçlendirilmesi, sözcüklerin görev (isim, eylem, sıfat, bağlaç, ve edat vb.) işlevlerine (yapım ve çekim ekleri) göre yapılandırılmasında farkındalık yaratması, duyuşsal zekanın harekete geçirilmesiyle sözcük dağarcığının pekiştirilmesi, sözdizimsel yapıların zihinde daha iyi canlandırılarak yazım hatalarının ortadan kaldırılması ve not almaya yönelik kazanımlar elde edilmesi gibi bir çok açıdan öğrenciye yarar sağlamaktadır.

Katılımcıların Dikte İle İlgili Görüşleri

Araştırmanın üçüncü problem sorusu ise yabancı dil olarak Türkçe öğrenen yabancıların dikte konusundaki görüşlerinin neler olduğunu belirlemektir. Aşağıda Türkçe dersi alan öğrencilerin dikte uygulaması ile ilgili İngilizce yazmış oldukları görüşleri Türkçeye çevrilerek verilmiştir.

- Ö.1. *Dikte öğretmen için de nerede hata yaptığımız konusunda fikir verir.*
- Ö.3. *Yabancı öğrenci olarak uzun bir öğrenme sürecinden geçtim ve bu süreçte öğrenmeme birçok faktör katkıda bulundu. Bunlardan birisi de diktedir.*
- Ö.4. *Dikte, öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır; burada dikte ile kastım sözcükler ve kısa basit cümlelerdir. Yani A1-A2 seviyesini kastediyorum.*
- Ö.6. *Kelime diktesi yaptırırken öğretmenler öğrencilere sözcük sözcük yazdırmalıdır. Bu onların kelime bilgisini artırır ve sözcüklerin eklerle nasıl yazılacağı konusunda fikir verir.*
- Ö. 9. *Dikte hatalar konusunda fikir verir. Diğer önemli nokta diktenin değerlendirme ve geribildirim sunmasıdır. Böylece Türkçede zor olan bazı çekim eklerini kolayca öğrenebiliriz.*
- Ö. 10. *Öğretmenin yanlışları daire içini almasıyla zayıf noktalarımızı görebilir ve onu düzeltmek için daha çok çaba sarfedebiliriz. Öğrenciler olarak hatalarımızdan öğreniriz ve bu hatalar boşluğun kapatılması konusunda bir köprü vazifesi görür.*

Öğrencilerin dikte ile ilgili görüşleri incelendiğinde diktenin öğrenme (Ö3, Ö9, Ö10), hataları düzeltme (Ö1, Ö9, Ö10), geribildirim (Ö9, Ö10), özdeğerlendirme (Ö6, Ö9, Ö10), gibi konularda yararlı olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması dolayısıyla sözcük yazımda sorunlar olduğu görülmektedir. Bu sorunların giderilmesi için diktenin yararlı olduğu düşüncesi hâkimdir. Öğrencilerin kendi öz değerlendirmeleri konusunda da görüş bildirdikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenler için de öğrencilerin gelişimi konusunda kayıt özelliği taşıdığı vurgulanmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kazanımlardan en zor ve anlamanın en mühim unsurlarından biri olarak öğrencilerin öğretim hayatı boyunca kullanacağı dinleme becerisinin geliştirilmesi çok önemli; öğrencilerin duyduklarını yazılı metinlere dönüştürmeleri ise çok daha önemlidir. Dikte yöntemi zaman zaman olumsuz bir uygulama olarak dile getirilse de dinleme ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, yardım almaksızın yanlışların düzeltilmesi ve üretime dönüştürülmesi, öğretici açısından yazılı üretimin ölçülmesi ve takip edilmesi açısından büyük kolaylık sağlar. Bu nedenle öğretimin başlangıcından itibaren sistemli olarak öğrencilerin dikte yöntemiyle dinlemeye maruz bırakılması demek öğrencilerin dil kullanımını doğru ve sistemli halde uygulayabilmesi anlamına gelir. Önce belirli bağlam içerisinde hazırlanan sözcük listeleri daha sonra kısa cümlelere ve takiben de metinlere gönüştürülerek öğretim süresince kullanılmalıdır. Böylece öğrenciler dinleme ve duyma arasındaki ayrımsamayı daha iyi yapacak ve yazılı ve sözlü iletişimde daha başarılı olacaklardır. Özellikle öğrencilerin seviyesi dikkate

alınarak hazırlanacak sözcük listesi ya da ders kitaplarındaki dikte kullanımına uygun sözcükler öğrencileri kolayca güdüleyebilmenin yanı sıra üstbilişsel becerilerinin harekete geçirilmesiyle sonuçlanacaktır. Böylece dil bilgisi kuralları ezberlenmes öğrencinin yaşantısına sokularak bir alışkanlık durumuna getirilir. Öğretmen açısından da öğrenci hatalarının ders konusu yapılarak düzeltilebilmesi anlamını taşır. Bir anlamda öğretmenlere de sözcük türetebilme kuralların gözden geçirilmesi konusunda imkân tanıyarak dinlemenin ikincil beceri olmaktan çıkıp öğrencilerin eğlenerek öğreneceği bir beceriye dönüşürerek sözcük dağarcığının da farkında olmadan geliştirilmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda kuralların sözcüklerin şekillenmesinde ne derece önemli olduğu ve uyulmaması halinde iletişimsel sorunlara neden olabileceği gösterilmiş olur. Ancak dikte uygulamasında sözcüklerin mutlaka öğrencilerin kendi sözcüksel bilgi ve yeterliliğinin gözardı edilmeden seçilmesi gerekir. Böylece dikte uygulamaları ölçülebilen ve değerlendirilmesi nesnel olarak sağlanabilen bir yöntem olarak daha etkin şekilde eğitim programlarında yer alabilir.

Ayrıca, bugün hata açıklamaları yapılan öğrenci derlemleri bilgisayar destekli dikte etkinlikleri hazırlamada kullanılmaktadır. Bu derlemler İngilizceyi ikinci dil olarak öğrenen öğrencilerin yazılı anlatımlarından derlenen derlemlerdir. Örneğin İngilizceyi ikinci dil olarak öğrenen Türk öğrenciler için yazılı ve sözlü derlemler (Kilimci, 2014; Kilimci ve Can, 2009) olmasına karşın, Türkçeyi ikinci ya da yabancı dil olarak öğrenen diğer dillerden öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatımlarından derlenen derlemler mevcut değildir. Bu tür derlemlerin hazırlanması iki açıdan yararlıdır: Biçimbirimsel, sözlüksel ve dilbilgisel açılardan hata açıklamalarının yapılarak dikte çalışmalarında yararlanılması en çok hata yapılan öğelerin üzerinde durulmasına olanak sağlayacak ve bunun yanı sıra öğrencilerin hedef dilin sesbirimsel ve yazımsal özelliklerini doğru kullanabilme düzeylerini arttırmasına katkıda bulunacaktır. İkincil olarak da yabancı dil Türkçe öğretmenlerinin olası hataları daha yakından tanımalarına ve öğretimin daha hızlı ve kalıcı olmasına olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2000). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Türkçe. Ankara: TDK Yayınları.
- Aytan, N., ve Kılıçarslan, R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Müzik Klipleriyle Bazı Ünlem Kelimelerinin Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, UDES 2015, 2007-2018.
- Aytaş, G., & Çeçen, M. A. (2010). Ana Dili Eğitiminde Dil Bilgisi Öğretiminin Yeri ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 77-89.
- Bacanlı, H. (1999). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bozkurt, B., Bülbül, F., ve Demir, H. (2014). Dikte ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi. *Turkish Studies*, 9 (6), 159-173.
- Çetinkaya, G., & Hamzadayı, E. (2014). Sesbirimsel Metin Diktesi Uygulamalarının A2 Düzeyindeki Öğrencilerin Yazma Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, 49, 1-15.
- Davis, P., & Rinvoluceri, M. (1988). *Dictation: New methods, new possibilities*. Ernst Klett Sprachen.
- Demirel, Ö. (1999). *Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Gne, F. (2007). Türkçe Ğretimi ve Zihinsel Yapılandırma. Nobel yayınları, Ankara.
- Halliday, M.A.K. ve Hasan, R. (1989). Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social Sebiotic Perspective. Oxford: OUP
- Kidd, R. (1992). Teaching ESL Grammar Through Dictation. TESL Canada Journal/Revue Tesl Du Canada. Vol. 10, No. 1, Fall, 49-61.
- Kilimci, A. (2014). LINDSEI-TR: A New Spoken Corpus Of Advanced Learners Of English. *International Journal Of Social Sciences And Education*, 4(2), 401-410.
- Kilimci, A., ve Can, C. (2009). Uluslararası Türk Ğrenici İngilizcesi Derlemi/TICLE: Turkish International Corpus of Learner English. *XXII. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*.
- Köksal, D., ve Varıoğlu, B. (2012). Yabancı Dil Ğretiminde Yaklaşım Yöntem ve Teknikler. *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Ğretimi*, 81-111.
- Köse, D. (2014). İletişimsel Dil Edinci Açısından Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe. Türkçe EĞitiminde Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar. 327-341.
- Larsen-Freeman, D. (1991). Teaching Grammar. *Teaching English As A Second Or Foreign Language*, 2, 279-296.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı eviri Komisyonu, (2009), Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni Ğrenme-Ğretme-Değerlendirme, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Notion, I.S.P. (1990). Teaching and Learning Vocabulary. New York: Newbury House.
- Oxford, R. (1990). Language Learning Strategies: What Teachers Should Know. Bostan: Heinle and Heinle Publishers.
- zbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme EĞitimi*. Akay yayınları, Ankara.
- Richards, J. C., and Rodgers, T. S. (2001). Aproaches and Methods in Language Teaching. New York: CUP.
- Wajnryb, R. (1990). Grammar Dictation. Oxford: Oxford University Press.
- Temizkan, M. (2010). Türkçe Ğretiminden Yaratıcı Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi, TBAR-XXVII, 621-643.
- Tm, G. (2012). Reasons for Errors Done by Belarusian Learners Learning Turkish as a Foreign Language. *Hacettepe Üniversitesi EĞitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education) 42. 418-429. WOS:000306867400037 ISSN: 1300-5340
- Tm, G. (2012). Linguistic Difficulties for Polish Students Studying Turkish as a Foreign Language: A Case Study. *International Journal of Social Science*. Volume 5 Issue 2, p. 305-316. DOI: http://dx.doi.org/10.9761/jasss_91
- Yetikinler İin Avrupa Dil Portfolyosu, TMER (T.Y). Avrupa Dil Portfolyosu: onaylı model No: 56.2004 <http://www.coe.int/portfolio>

The Relevance of Translation-Focused Contrastive Grammar in the Acquisition of Basic Translation Skills

Çeviri Odaklı Karşılaştırmalı Dilbilgisinin Temel Çeviri Becerisi Edinimindeki Önemi

Emra Durukan*

ABSTRACT: This descriptive study aims to suggest an alternative to help second grade students at the department of German translation acquire first translation skills in praxis based on the method of translation-focused contrastive grammar in the frame of German – Turkish translations. The suggested teaching method was preferred consciously taking the current general student profile, performance, language level and expectations, as well as the academic conditions in Turkey into consideration. It has been observed in the praxis translation lessons that the current second grade students studying at the translation departments tend to translate resource-based and one to one. The translation-focused contrastive grammar method suggested in this study is accepted as a tool to reinforce the German grammar knowledge of the students, to teach students basic strategies regarding translation praxis and at the same time to strengthen language awareness regarding the use of the Turkish language.

Keywords: translation studies, translation education, contrastive grammar, translation skill

ÖZET: Bu çalışma, Almanca çeviri bölümü 2. yıl öğrencilerine, çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemiyle, uygulamaya yönelik ilk çeviri becerilerini edindirme yönünde bir çeviri eğitimi yöntemi önermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda karşılaştırmalı dilbilim yeni bir bakış açısıyla, çevirmen adaylarına çeviri yetisini edindirmek amacıyla, çeviri eğitimine dahil edilmektedir. Çalışmada betimlenen çeviri eğitim yöntemi, çeviri araştırmalarında artık güncelliğini büyük ölçüde yitirmiş yapısalcı bir eğilimi temel almaktadır, ancak bu yöntem, günümüz çeviri bölümü öğrencilerinin profili, performansı, dil düzeyi ve beklentileri, ayrıca Türkiye’de üniversiter koşullar gözetilerek tercih edilmiştir. Çoğunda yabancı dil hâkimiyeti tam gelişmemiş ve çeviri deneyimi henüz oldukça zayıf olan söz konusu öğrencilerin, kaynak odaklı ve bire bir çeviri yapma eğilimleri, uygulamalı çeviri derslerinde gözlemlenmektedir. Çalışmada önerilen çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yönteminin, öğrencilerin gerek Almanca dilbilgisi bilgilerini pekiştirmek gerekse çeviri uygulamasına yönelik temel stratejileri edindirmek ve aynı zamanda da anadiline yönelik dil bilincini pekiştirmek için uygun bir araç olduğu fikri üzerinde durulmaktadır. Önerilen bu yöntemin, derste öğrencilerin ilgisini çektiği, öğrencilerde Türkçe ve Almanca dil bilincinin pekiştiği, öğrencilerin çeviri yapma motivasyonlarının ve çeviri uygulamasındaki başarılarının arttığı gözlemlenmiştir.

Anahtar sözcükler: çeviribilim, çeviri eğitimi, karşılaştırmalı dilbilgisi, çeviri becerisi

* Dr., Mersin Üniversitesi, Çeviri Bölümü, emrabuyuk@mersin.edu.tr

Türkiye’de günümüz Çeviri Bölümü öğrenci profili

2000’li yıllardan beri, Türkiye’de Almanca-Türkçe eğitim veren birçok çeviri bölümü, İngilizce taban puanıyla öğrenci kabul etmektedir¹. Buna bağlı olarak ilgili bölümlere kayıt hakkı kazanan öğrencilerin neredeyse tamamı herhangi bir Almanca bilgisi olmadan hazırlık programlarına yerleşmektedir. Hazırlık programlarının hedefi, İngilizce bilgileriyle gelen bu öğrencilere, Almancayı ikinci yabancı dil olarak B1 düzeyinde edindirmektir.

Söz konusu öğrenci profilinin çoğunun asıl amacının İngilizce öğrenimine yönelik bir yükseköğrenim bölümüne yerleşmek olması sebebiyle, Almanca öğrenme ya da çevirmen olma inancının ve motivasyonunun oldukça düşük olduğu, yıllardan beri gözlemlenmektedir.² Bazı öğrenciler Almanca çeviri bölümüne yerleşmiş olmaktan memnun olup Almancayı çeviri yapabilecek düzeyde öğrenememe ihtimali konusunda kaygı taşımaktadırlar. Bazı öğrenciler sadece bir diploma sahibi olup bir an önce iş hayatına atılmak istedikleri için, bazı öğrenciler ise tam bilinçli ve hedef odaklı olmaksızın ÖSYM merkezi sınavından alabildikleri puan sonucunda, Almanca çeviri lisans programına yerleştiklerini beyan etmektedirler.

Tüm bu gerçeklerin yanı sıra üniversiter sistemin mevcut koşulları ve buna bağlı olarak zaman sınırlılığı sebebiyle, hazırlık programında Almanca dil hâkimiyeti, öğrencinin nitelikli çeviri yapabileceği düzeye getirilememektedir. Türkiye’de yabancı dil bölümlerine bağlı hazırlık programları güz ve bahar olmak üzere iki eğitim-öğretim dönemi, yani yaklaşık 560-850³ ders saati dâhilinde, hiçbir Almanca dil bilgisi olmayan öğrencileri B1 düzeyine getirmeyi amaçlamaktadır. Bu koşullarda birçok öğrenci ikinci ve hatta üçüncü yılda da hazırlık programına devam etse de, müfredat her yıl aynı tempoyla tekrar edilmektedir, hatta bazen fiziki koşullar sebebiyle devam zorunluluğu olmayan üçüncü tekrar öğrencileri dersliklere bile girme hakkına sahip olamamaktadırlar. Bu bağlamda hiç Almanca bilmeyen öğrencileri B1 dil düzeyine taşıyabilmek teorik olarak belki mümkün olmaktadır, ancak yabancı dil edinimi bol miktarda tekrar, alıştırma, pekiştirme ve uygulama gerektirirken, öngörülen eğitim-öğretim süresinin sınırlılığı nedeniyle bu unsurlardan büyük ölçüde vazgeçilmektedir.

Buna bağlı olarak ilerleyen dönemlerde çeviri lisans programında öğrenciler çeviri uygulaması sırasında dilbilgisi yapılarını tanıyamamalarına ve tümce çözümleme yetilerinin gelişmemesine bağlı olarak tümce ya da metin anlamada zorluklar yaşamaktadırlar. Yurt dışı kökenli ya da farklı özel durumları olan az sayıdaki öğrenciler hariç, söz konusu öğrenci profilinde ikinci yılda dahi yabancı dil kullanımı açısından

¹ Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, ilgili bölüm ve üniversitelerden gelen talepler üzerine, üniversitelere yerleştirilme tercihlerinde kullanılan Tablo 4’te yer alan özel koşul 82’yi (*Yabancı Dil Sınavına Almancadan girmek zorunludur.*) daha sonra 127 (*Yabancı Dil Sınavına Almanca, Fransızca veya İngilizce dillerinden birinden girmek zorunludur.*) olarak değiştirmiştir.

² Bkz. Keskin, 2010: 244.

³ Yükseköğretim Kurumu’nun 27074 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 04.12.2008 tarihli “Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak esaslara İlişkin Yönetmelik” uyarınca.

bilişsel düzeyde bir otomatikleşme⁴ süreci henüz pek gözlemlenememektedir. Bu bağlamda söz konusu öğrencilerin, yoğun bir çeviri uygulaması ortamına girmeden önce, çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi çerçevesinde Almanca-Türkçe karşılaştırmalı çözümleme yöntemiyle dil bilinçlerini geliştirmelerinin faydalı olacağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin amaç dildeki yapıları, anadiline benzerlikleri ve farklılıkları bakımından kavramalarında yardımcı olabilmesi için, dilbilgisi dersleriyle koşut bir çeviri programının takip edilmesinin, çevirmen adayı olan öğrenciler için yararlı olacağı öngörülebilir (bkz. Boztaş, 1991: 247). Nitekim eğitim-öğretim ortamlarının çoğunda olduğu gibi, çeviri eğitiminde de verimli bir eğitim süreci ve eğitimden etkili bir sonuç alabilmek için, verilecek olan eğitim tartışmasız öğrenci odaklı olmalıdır ve bu bağlamda öncelikle öğrencilerin amaca yönelik zayıf yönlerinin güçlendirilmesini hedeflemelidir (bkz. Yücel, 2007b: 154).

Bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturan ve önerilen çeviri eğitimi yönteminin buradaki betimlemelerinin dayandığı gözlemler, tek dönemlik bir Çeviri Bölümü 2. yıl dersi olan ve 2015-2016 Bahar yarıyılında derse düzenli devam eden, 17 kız ve 20 erkek olmak üzere toplam 37 öğrenciyle tarafımdan yürütülmüş “Karşılaştırmalı Dilbilgisi” dersinde yapılan gözlemlerdir. 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Mersin Üniversitesine kayıt yaptırmış ve yaş ortalaması ilgili dönemde 20-24 arasında olan öğrenci grubu bu derste, kısmen 1 yıl, kısmen 2 ya da 3 yıl Almanca Hazırlık programına devam etmiş, kısmen de Hazırlık muafiyet sınavından başarılı olarak doğrudan lisans programına kayıt yaptırmış öğrencilerden oluşmuştur.

Çeviri Programında Karşılaştırmalı Dilbilgisi yönteminin Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, Almanca çeviri programlarındaki ikinci yıl öğrencilerine, hazırlık programlarında edindirilmesi amaçlanan yabancı dil yetilerinin pekişmesini, aynı zamanda da hem Türkçe dil bilincinin hem de çeviri yetisinin gelişmesini destekleyici, karşılaştırmalı dilbilgisini temel alan bir çeviri becerisi edindirme yöntemi sunmaktır. Yabancı dil eğitimi alanında zaman zaman anadilinin yabancı dil eğitimine dâhil olması gerekip gerekmediğine ya da ne kadar dâhil olması gerektiğine ilişkin bir tartışma sürdürülmektedir (bkz. Boztaş, 1991; Arak, 2006). Yabancı dil eğitiminde böyle bir fikir ayrılığı kabul edilebilir nitelikte olabilir, ancak çeviri eğitiminde ve çeviri yetisi edindirilmeye çalışılan yeti, doğrudan öncelikle dil yapılarına bağlı çift dilli anlamsal eşleştirmelerdir.

Özellikle 70’li yıllardan itibaren çeviribilimde işlevselci dönemin başlamasıyla birlikte, dil yapılarının karşılaştırılmasından ve eşleştirilmesinden uzaklaşıp çeviri araştırmalarında anlam, işlev, amaç gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Ancak burada

⁴ Dil kullanımında otomatikleşme burada, dil kullanıcısının ilgili dilin kurallarını aklına getirerek cümle oluşturmasının aksine, dil duygusunun gelişmesi sonucu artık uygun yapıların uygun bağlamlarda bilişsel düzeyde kendiliğinden çağrışması anlamında kullanılmıştır. “[...] öğrencinin yabancı dil düzeyi ilerleme kaydettikçe, metni algılamada bir çabuklaşma ve otomatikleşme gözlenmesi, doğal olarak yabancı dil eğitimcilerinin temel hedefleri arasında gelmektedir” (Ünal, 2005:209).

kuram odaklı çeviribilimsel bir irdelenmeden ziyade, çeviri eğitimi çerçevesinde çevirmen adaylarına çeviri yetisini kazandırma amacı doğrultusunda uygun bir çeviri eğitimi yöntemi somutlaştırılmaktadır. Dilbilgisi yapıları burada, derste amaca hizmet eden bir araç olarak ele alınmaktadır. Önerilen bu çeviri eğitimi yönteminde dilbilgisi kuralları, yine nitelikli bir çeviri için vazgeçilmez olan anlama ve anlamlandırma süreçlerinin yapı taşları, temel unsurları olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda bu çalışma her ne kadar dilbilgisi yapıları üzerinde dursa da, çeviride işlev, amaç, bağlam, anlam gibi unsurları yok saymamaktadır, bilakis bu çalışma, çeviride bu boyutların kavranabilmesi için, çevirmen adaylarının dilbilgisi hakimiyetlerini üst düzeyde geliştirmeleri gerekliliğinden hareketle yapılmaktadır.

Burada sunulan yöntem, tümdengeliyi temel alan dilbilgisi-çeviri yöntemiyle karıştırılmamalıdır. Geçmiş dönemlerde yabancı dil eğitiminde uygulanan dilbilgisi-çeviri yönteminde, önce dilbilgisi kuralı verilir örneklandırma basmakalıp cümlelerle gerçekleştirilirdi. Çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yönteminde ise, soyut kural üzerinde durulmamaktadır, tümevarım temel alınmaktadır ve seçilen cümleler hem güncel hem de sözcük dağarcığını geliştirecek niteliktedir.

Bu çalışmanın temelini oluşturan karşılaştırmalı dilbilgisi anlayışı, “dilbilgisini anlam oluşturma ve bildirişim sağlama işlevine” dayandıran yeni dilbilgisi anlayışıdır (Erkman, 1991:41).

“Yeni dil bilgisi anlayışında dil bilgisi öğretimi bir amaç değil araç olarak ele alınmaktadır. Dil bilgisi, yazım kuralları, kelimeleri daha iyi okuma ve yazma, dil ve zihinsel becerileri geliştirme gibi etkinliklerle birlikte yürütülmektedir. Amaç yazılı ve sözlü ifadenin iyileştirilmesidir. [...] Dil bilgisi kuralları peş peşe sırayla değil, sözlü ve yazılı dil etkinlikleri içinde verilmektedir. Bu anlayışta bir dili öğrenirken onun kurallarını ezberlemek yerine mantığı keşfedilmektedir” (Güneş, 2013:76).

“Günümüzde yapılandırıcı yaklaşımla dil bilgisi öğretilmektedir. Bu yaklaşımda yeni dil bilgisi, tümevarım modeli ve sezdirme yöntemi kullanılmaktadır. Sezdirme yönteminde dilin soyut kurallarını ezberlemeye değil, öğrencinin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir” (Güneş, 2013:71). Çeviriye yönelik karşılaştırmalı dilbilgisi dersinde bu alıştırmalar, hem yabancı hem de anadilinin dilbilgisini pekiştirmenin yanı sıra doğal bir bağlantı olarak çeviri edincini de geliştirmektedir. Nitekim nitelikli çeviri ancak, kaynak metnin doğru anlaşılması ve çevirmen adayının iletişim becerilerinin, yani dil becerilerinin gelişmiş olması koşuluyla gerçekleşebilir. Bu gelişim de ancak bilinçli bir dilbilgisi kullanımıyla olanaklıdır (Güneş, 2013: 72⁵).

Yabancı dilin ve anadilinin dilbilgisi yapılarının bir ya da iki dönem boyunca karşılaştırılarak irdelenmesi, ilgili yapıları ve bunların işlevlerini tanımayı pekiştirirken aynı zamanda öğrencilerin anadili ve yabancı dil sözcük dağarcığı da gelişmektedir (bkz. Boztaş, 1991: 243). Bu yöntem aynı zamanda her iki dile yönelik dil duygusunu geliştirmektedir. Bu yöntemle ayrıca, birçok öğrencinin eğilimi olduğu gibi, çeviride bilinçsizce soldan sağa birer birer değil, dilin mantığına göre, adım adım ilerlemenin

⁵ “Günümüzde dil bilgisi bireyin dili iyi anlaması, iletişim kurması, zihinsel becerilerini geliştirmesi amacıyla öğretilmektedir. [...] Çünkü dil bilgisi bir dili doğru kullanmak ve geliştirmek için gereklidir” (Güneş, 2013:72).

stratejileri edindirilebilmektedir. Tüm bunların dışında bu yöntemle öğrenci, sağlıklı bir kaynak metin ya da kaynak tümce çözümlemesinin, nitelikli çeviri yapabilmenin koşulu olduğu bilincine varmaktadır.⁶ Nitekim nitelikli çeviri yapabilme, öncelikle sözcük dağarcığı ve dil bilgisi hâkimiyetine bağlıdır (bkz. Durmuşoğlu, 1991: 106⁷).

“Kelime tanımadan okuma işlemi yapılamaz. Dil bilgisi başlangıçta öğrencilerin kelime tanıma ve okuma becerilerini geliştirmektedir. Ayrıca öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeleri, bir dili güzel, etkili ve doğru kullanmaları açısından dil bilgisi çok önemli olmaktadır. Bunlara ek olarak bir dili tanımak, öğrencilerde dilin yaratıcı bir işlem olduğu düşüncesini geliştirmek, yazma ve konuşma zevki vermek, dilin işlevlerini keşfetmek, anlama, düşünme ve ifade etme becerilerini geliştirmek açısından dil bilgisi önemli katkılar sağlamaktadır. Dil bilgisi aynı zamanda öğrencilerde üst düzey dil bilgilerini geliştirme ve sağlamlaştırma aracı olmaktadır” (Güneş, 2013:79).

Çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemi ayrıca yabancı dile ve anadiline yönelik yapısal çözümlemenin ve eşleştirmenin hızlanmasını, dolayısıyla da çevirmen adayları olan öğrencinin zaman kazanmayı öğrenmesini sağlayabilmektedir (bkz. Bezel, 1991:211-212).

Söz konusu yöntem, bir eğitim-öğretim dönemi boyunca uygulanarak, yöntemin yararlarının kayda değer nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. Hem ilk çeviri deneyimlerini kazanan, hem Türkçe ve Almanca dilbilgisi kurallarını pekiştirebilen hem de dil düzeyi yüksek olan cümlelerin çevirisinden iyi sonuç alabilen öğrencilerin, söz konusu yöntemle gerçekleştirilen derse gösterdikleri ilgi, bu yöntemin onların çeviriye yönelik motivasyonlarını da yükselttiğine işaret etmiştir.

Bilindiği üzere, karşılaştırmalı dilbilgisi, uygulamalı dilbilimin, dili bir dizge olarak kabul eden ve yabancı dil eğitiminde anadili yapılarıyla yabancı dil yapılarının birbiriyle karşılaştırılmasını içeren bir dalıdır (bkz. Yılmaz, 2012). Zaten yabancı dili öğrenen kişi, bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde, anadile ilişkin dil yetilerini yabancı dili öğrenme sürecinde sürekli olarak kullanmaktadır (Arak, 2006:206). Yabancı dil eğitiminde karşılaştırmalı dilbilgisi yerini artık *iletişimsel yöntem* gibi, daha güncel başka yöntemlere bırakmış olsa da, bu çalışmada karşılaştırmalı dilbilgisi yapısal yönüyle yeniden önem kazanmaktadır. Hatta karşılaştırmalı dilbilgisi ve bu çerçevede uygulanan karşılaştırmalı yöntem, çeviri bölümü öğrencisinin çeviri yetisi ediniminde, çeviribilimin bir yardımcı disiplini olarak kabul edilebilir niteliktedir. Bu bağlamda geçmişte çevirinin dilbilimin uygulamalı bir alt alanı olarak kabul edildiği dönemde alışılmış olduğu biçimde, çeviri yabancı dil ediniminde dilbilgisini öğrenmede bir yardımcı araç olmaktan çıkmaktadır. Bilakis, yabancı dilin ve anadilinin dilbilgisi kuralları, çeviri eğitimi bağlamında kazandırılmaya çalışılan çeviri yetisini edindirmede bir yardımcı araca dönüşmektedir.

Hazırlık sınıfında B1 düzeyinde Almanca öğrenmiş ve birinci yılda B1 düzeyini tamamlayıcı, dil yetilerini pekiştirmeye yönelik çeşitli dersler⁸ görmüş, ancak üçüncü ve dördüncü yıllarda artık çeşitli uzmanlık alanlarına yönelik nitelikli çeviri yapması beklenen ikinci sınıf çeviri lisans öğrencisinin, yabancı dil kullanımı bağlamında henüz birçok eksigi

⁶ Tüm bunların dışında, karşılaştırmalı dilbilgisi yönteminin, Türkiye’deki kurumsal sınavların dil hâkimiyetini sınama yöntemi olduğunu da belirtmekte fayda vardır (bkz. Boztaş, 1991:243).

⁷ “Şöyle ki, her dilin temel taşı o dilin sözcük dağarcığı ve temel yapısıdır. Hepimiz iletişim kurmak istediğimizde bu temel yapı taşlarını kullanmak durumundayız, [...]” (Durmuşoğlu, 1991:106).

⁸ Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım, Metin Okuma ve İnceleme, Gramer gibi

bulunmaktadır. Almanca çeviri bölümü ikinci sınıf öğrencilerinin karşılaştırmalı dilbilgisi ya da çeviri uygulamasına yönelik bir dersinde, C2⁹ seviyesinde karmaşık tümceler bazında Almanca ve Türkçe dilbilgisi yapılarının karşılaştırılarak irdelenmesi ve her bir tümce çözümlemesi¹⁰ sonucunda ilgili tümcenin çevrilmesi, öğrencilerin bu eksiklerinin giderilmesi yönünde önemli bir katkı sağlamaktadır. “Çünkü karşılaştırmalı dilbilgisi dersleri öğrencilerin o zamana kadar ayrı ayrı derslerin çerçevesi içinde belli başlıklar altında ve sistemli bir şekilde bütünleştirmesine yardımcı olmaktadır” (Güler, 2001:81).

Söz konusu tümcelelerin, tıp, hukuk, felsefe, arkeoloji, tarih, çeviribilim gibi farklı uzmanlık alanlarından seçilmesi, öğrencilerin aynı zamanda sözcük dağarcığının gelişmesini de olumlu etkilemektedir. Dersin bu içeriğinin bir ya da daha ideal koşullarda iki dönem boyunca uygulanması, yan cümle, bağlaçlar, zaman, sıfat çekimi, ismin halleri gibi, çok miktarda farklı dil yapılarının ele alınmasını ve aynı zamanda aynı dil yapılarının da sıkça tekrar edilip pekişmesini sağlayacaktır.¹¹ İkinci yılda bir dersin önerilen biçimde planlanması, hazırlık programlarında yukarıda anılan talihsiz teknik koşulların yabancı dil edinimine olumsuz yansımalarını, dilbilgisi kurallarının örnekler ve çift dilli karşılaştırmalar yardımıyla pekiştirilmesi yoluyla telafi edilebilir. Nitekim “her iki dili de tüm özellikleriyle ve daha da önemlisi farklarıyla bilen öğrenci çeviriye çok daha bilinçli yaklaşacak ve “çeviri kokmayan” çeviriler yapacaktır” (Güler, 2001:84).

“Bu bağlamda temel konusu ana dil ile erek dil arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak olan karşılaştırmalı dilbilgisi derslerinin çeviri açısından taşıdığı önem kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Karşılaştırmalı Dilbilgisi derslerinde ele alınan konulardan biri, Karşılaştırmalı Dilbilim araştırmalarının iki dil arasındaki yapısal farka ilişkin ulaştığı bulgulardır. Bir diğer konu ise, bu verilerden yararlanılarak hataların analizinin yapılmasıdır. Yabancı dilde yaptığı bir hatanın nedeni konusunda bilgilenen öğrenci, sadece doğru olan yapıyı öğrenmekle kalmamakta, gelecekte yapması ihtimal dahilinde olanlar için de bilinçlenmektedir” (Güler, 2001:81).

Söz konusu derste karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemi temel alınırken aynı zamanda Almanca kalıp ifadeler, deyimler, bağlaç alan fiiller, belirtme hali (-i hali) ya da yönelme hali (-e hali) ile kullanılan fiiller gibi, dil hâkimiyetini sağlayacak dil araçları, örnekler üzerinden pekiştirilebilmektedir. Bu derste örnek tümcelemlerle yol alınması büyük önem taşımaktadır. Nitekim ezber gerektiren bu tip dil yapıları örnekler yardımıyla akılda daha kalıcı olabilmektedir.

Derste tümce bazında değil de metin bazında ilerlemek de bir seçenek oluşturabilmektedir, ancak tüm paragraflar ya da metinlerden ziyade, her bir tümce çözümlemesinin ardından bağımsız yeni bir tümcenin ele alınmasının da olumlu yönleri vardır. Örnekleri değiştirme yöntemi burada bir pekiştireç olarak uygulanmıştır¹². Öğrencilerin, sürekli aynı konuyla ilgili dil yapılarını incelemesi yerine, her tümceden sonra yeni bir bağlam ve yeni bir terminolojiyle karşılaşmaları, dersi zenginleştirmektedir

⁹ Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programına göre

¹⁰ Çözümleme, bir cümleyi öğelerine ayırma, özelliklerini ortaya koyma, cümledeki her kelimenin niteliklerini belirleme, kök ve eklerine ayırma gibi işlemleri kapsamaktadır. Metin ve cümledeki anlam ilişkilerini ortaya çıkarmak ve yapıyı kavramak için cümle çözümlemeleri esas” alınmıştır (Güneş, 2013:85).

¹¹ “Bir davranış veya bilgi bireyde otomatik hale gelinceye kadar tekrar edilir. Olumlu davranışlar pekiştirilir ve alışkanlık oluşturulur. Bu uygulama dil bilgisi öğretiminde de söz konusudur” (Güneş, 2013:80).

¹² Örnekleri değiştirme için bkz. Güneş 2013:88.

ve öğrencilerin ilgisinin zayıflamasını önlemektedir. Nitekim “[...] [ç]eviri eğitimi alan öğrencilerin çok yönlü eğitilmeleri gerektiği gibi, bu eğitimin de öğrencinin ilgisi doğrultusunda geliştirilmesi gerekir” (Yücel, 2007a:149).

Karşılaştırmalı Dilbilgisi Yöntemiyle Temel Çeviri Becerisinin Edindirilmesi

Çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemiyle amaç, derste öğrencilere öncelikle, nitelikli çevirinin, soldan sağa bire bir sözcük çevirisi yaparak değil, kaynak dil tümcesini anlayarak ve erek dilde anlatım gücünü kullanarak gerçekleştirilebileceği bilincinin kazandırılmasıdır. Kaynak dil tümcesini anlamak da, dilin mantığı gereği dilbilgisi yapılarını tanımakla başlar. Bir *üst edinç olarak çeviri edincinin*¹³ tamamlanabilmesi için, elbette ileriki aşamalarda alan bilgisi ve alan dili hakimiyeti, kültürel bilgi birikimi, çıkarsama becerisi gibi donanımların da edinilmesi gerekmektedir, ancak dili anlamının öncelikli ve vazgeçilmez koşulu dilbilgisi yapılarıdır (bkz. Durmuşoğlu, 1987:60¹⁴). Yabancı dil yetisi ile anadili yetisine sahip olmak, çeviri yetisine sahip olmanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu bağlamda bu ders içeriği önerisi bütünsel bir çeviri lisans öğrenim programının bir yapıtaşı, önemli bir aşaması olarak kabul edilmelidir.

Çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yönteminin uygulandığı derste, öncelikle önemli dilbilgisel unsurlar barındıran karmaşık yapıda Almanca tümceler seçilir. Yapısal dil karşılaştırmasının anlamlı ve verimli olabilmesi için, seçilmiş olan Almanca tümceler, koşul belirten yan cümle, nitelendirme içeren yan cümle, ardılık belirten yan cümle, eşzamanlılık belirten yan cümle gibi, çeşitli yan cümle yapılarını içermesine önem verilmelidir. Seçilecek olan örnek tümceler, güz döneminin başlangıcından bahar döneminin sonuna doğru kolaydan zora doğru sıralanabilir, hatta öğrenci profilinin durumuna göre, bahar döneminin ikinci yarısında Türkçe tümceler çözülmesine de yer verilebilir. Böylece Türkçeden Almancaya çeviri denenerek iyice pekiştirilmiş olan bazı Almanca-Türkçe yapısal karşılıkların ters yöne doğru eşleştirilmesi sağlanabilir.

Çeviride metin, bağlam, durum gibi etkenlere bağlı anlam kazandırma sorunsalıyla (bkz. Erkman, 1991:43-52) çeviri bölümü lisans öğrencileri ağırlıklı olarak, dilbilgisine ve dil kullanımına bağlı anlama zorluklarının en aza indirilmiş olduğu 3. ve 4. yılda karşılaşmaktadırlar (bkz. Yücel, 2007a:149). Hazırlık programı ve 1. ve 2. yıl dersleri, ağırlıklı olarak yabancı dil ediniminin devamını (B2, C1 ve C2 düzeylerine doğru ilerleme), yabancı dil becerilerinin pekiştirilmesini, anadili becerilerinin geliştirilmesini, Türkiye ve Almanya ülke bilgisinin tamamlanmasını ve başlangıç düzeyde çeviri denemelerini içermektedir. 3. ve 4. yıl derslerinde ise kuramsal derslerin yanı sıra ağırlıklı olarak ileri düzeyde çeviri etkinlikleri, alan dili edinimi, anlam odaklı çeviri, bağlam odaklı çeviri, yorumlama yetisinin geliştirilmesi gibi konulara yer verilmektedir. Bu bağlamda söz konusu çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yönteminin 2. yıla yerleştirilmesi, dil

¹³ Dil ve kültür edinimini ile kuramsal donanımı da dahil eden kapsamlı bir çeviri edinci tanımını için bkz. Eruz 2003:72.

¹⁴ “Bir çevirmenin hem kaynak dilin hem de amaç dilin işleyiş düzenini çok iyi bilmesi, ikisinde de dilbilgisel öğeleri çözümlenebilecek yetide olması elbette gerekmektedir” (Durmuşoğlu, 1987: 60).

becerilerinin belirli düzeyde edinimiyle ileri düzey çeviri uygulaması dönemlerinin arasında yer alması bakımından yerindedir. Bu aşamada öğrenciler belirli bir düzeye gelmiş olan yabancı dil bilgilerini pekiştirmenin yanı sıra dil düzeylerini C2 seviyesine getirmeye çalışırken aynı zamanda çeviri yetisini yavaş yavaş kazanmaya başlayacaklardır. Aynı zamanda da sözcük dağarcığını genişletme ve anadili bilincini geliştirme gibi konulara da yer verilebilecektir.

Burada betimlenen yöntemin somutlaşması amacıyla, her bir adımda ele alınan çeviri odaklı karşılaştırmalı aşama, seçilmiş ileri düzey bir tümce örneği üzerinde uygulamalı olarak gösterilecektir. Çeviri odaklı karşılaştırmalı çözümleme için seçilen Almanca örnek tümce şöyledir:

*Genbanken für Pflanzen dienen dazu, eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben, damit Züchter neue Pflanzensorten mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen entwickeln können.*¹⁵

Öngörülen ilk dersin ilk adımı, birçok dil bilgisel unsurların birleşmesiyle oluşan tümcenin çözümlenmesinden oluşur. Öğrencilerle birlikte gerçekleştirilecek olan dil-yapısal çözümleme bağlamında tümce içinde geçen sözcüklerin çoğunun Türkçe karşılığının çözümleme öncesinde verilmesinin ya da öğrencilerin basılı veya elektronik sözlüklerini kullanarak bulmalarını sağlamanın hiçbir sakıncası olmadığı gibi, sözcük dağarcığını genişletmek gibi yararlı bir yönü bile olmaktadır. Zira seçilen tümceler, öğrencilerin şimdiye değin alıştıklarından farklı olarak yüksek bir dil düzeyindedir. İlk haftalarda öğretim elemanı görsel işaretlemeler kullanarak ve her bir adımı etraflıca anlatarak çözümlemeyi kendisi gerçekleştirir. İlerleyen haftalarda yavaş yavaş öğrencilere de söz verilir ve yanıtlar birlikte bulunur; son haftalarda ise öğrenciler çözümlemeyi artık kendileri yapacak düzeye gelmiş olurlar. Söz konusu çözümlemede öncelikle tüm yan cümleler, noktalama işaretleri ya da bağlaçlar gibi göstergeler yardımıyla saptanarak geçici olarak cümleden atılır. Bunun bir yolu, yan cümleleri köşeli parantezler içine almaktır:

Genbanken für Pflanzen dienen dazu, [eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben], [damit Züchter neue Pflanzensorten mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen entwickeln können].

Daha sonra çekimli fiil bulunur ve işaretlenir. İrdelenen tümcede yan cümleler haricinde hala örneğin sıfatlar, sıralamalar ya da tamlamalar gibi ek yapılar mevcutsa, onlar da yuvarlak parantezler içine alınır. Bu işlem sonrasında karmaşık cümlenin içinde, özne ve yüklemden oluşan temel cümle tek başına görünür hale gelir.

Genbanken (für Pflanzen) dienen dazu, [eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben], [damit Züchter neue Pflanzensorten mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen entwickeln können].

Temel cümle: *Genbanken dienen dazu.*

Özne   yüklem

Temel cümleyi ve onun içerisinde yer alan çekimli fiili bulup işaretledikten sonra, karşılaştırmalı ilk adıma geçilerek çekimli fiil Türkçeye çevrilecektir. Öğrencilerin anlama

¹⁵ KPDS 2012 ilkbahar soru 29

ve çeviri aşamasında hata yapabilecekleri önemli bir nokta olması bakımından, bu aşamada çekimli fiilin kişi ve zamanına dikkat edilmesi gerektiğine daima işaret edilmelidir.

zu etwas dienen – bir şeye hizmet etmek

dienen dazu - ...-a/-e hizmet etmektedirler

Çekimli fiilin çevrilmesinden sonra, sıra, öznenin de dâhil edilmesiyle temel cümlenin bir bütün olarak çevrilmesine gelir:

Tr: gen bankaları ...-a/-e hizmet etmektedirler.

Temel cümlenin çevrilmesini izleyen adım, mevcut çevrilmiş olan temel cümleye göre soru sorarak ilerlemek olacaktır. Örnek doğrultusunda bu soru, gen bankalarının neye hizmet etmesi yönünde olması gerekmektedir. Bu durumda irdelenmesi gereken bir sonraki tümce, yani anlam birimi ilk köşeli parantez olacaktır:

[eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben]

Yine bu yan cümlede de çözümlene yoluna gidilebilir ve bu çözümlene, öğrencilerde hem yapısal parçaların pekişmesini hem de öğrencilerin cümleyi daha net anlamasını sağlayacaktır. Çözümlene sonucunda ek bilgi içerikli birimler yine yuvarlak parantezle ayrıştırılabilir:

[eine möglichst große Auswahl (an Pflanzengenen) verfügbar zu haben]

Daha sonra yine kalıp ifadelerin, deyimlerin ya da terimlerin Türkçe karşılıkları belirtilerek yuvarlak parantezin içindeki ifadeler haricindeki ifadeler Türkçeye çevrilir:

möglichst – olabildiğince

Auswahl – seçenek

verfügbar haben - kullanıma hazır bulundurmak

[eine möglichst große Auswahl ... verfügbar zu haben]

Tr.: olabildiğince büyük bir ... seçkiyi kullanıma hazır bulundurmak

Bu aşamada *neyin seçkisi?* sorusu sorulacaktır:

[eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben]

Tr.: olabildiğince büyük bir bitki geni seçkisini kullanıma hazır bulundurmak

İzleyen adımda temel cümleyle çözümlenen bu yan cümle birleştirilip temel cümlede henüz Türkçeye çevrilmemiş olan anlam birimini de dâhil ederek, Türkçe dil kullanımını bakımından doğru bir cümle oluşturulur:

Genbanken (für Pflanzen) dienen dazu, [eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben]

Tr.: Bitkiler için gen bankaları, olabildiğince büyük bir bitki geni seçkisini kullanıma hazır bulundurmaya hizmet ederler.

Tümce çözümlene süreci, ders ortamında öğrencilerle birlikte irdelenecek olan seçilmiş cümleler tahtaya bir kez yazılıp eklemeler ve silmeler yaparak gerçekleştirilebileceği gibi, projeksiyon cihazı yardımıyla bilgisayar ekranı duvara yansıtılarak adım adım da gösterilebilir. Burada önemli olan, zaman kaygısı yaşanmadan öğrencilerin her bir adımını görsel işaretlemelerle net bir biçimde izleyebilmesidir.

Örnek cümlelerin çözülmemeyen kısmı yine bir yan cümleden oluşmaktadır. Yan cümle bağlacı *damit* sözcüğünden hareketle yan cümlelerin anlam ve işlevi üzerinde kısaca durulduktan sonra, yine bir alt çözümleme aşaması gerçekleştirilir:

[*damit Züchter (neue Pflanzensorten / mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen) entwickeln können*]

-r, Züchter/- – yetiştirici, üretici

Çözümleme sonrasında geriye yine bir cümle birimi kalmaktadır:

damit Züchter entwickeln können

İzleyen adımda bu cümle biriminin Türkçeye çevrilmesi gerekmektedir. Bu adımda *damit* ile kurulan yan cümlelerin söz konusu tümcedeki işlevi (ve dersteki zaman duruma göre başka işlevleri) bağlamında yapısal olarak Türkçe karşılığı (ya da olası karşılıkları) üzerinde durulabilir. Hatta sözlü ya da yazılı olarak bu bağlacın Türkçe olası karşılıklarıyla birlikte basit ve kısa Almanca cümle örneklerinin verilmesi, bu karşılaştırmanın pekişmesini sağlayacaktır. Aynı yapıyı içeren birkaç Almanca-Türkçe karşılaştırmalı örnek cümlelerin verilmesi, aynı zamanda öğrencilerin iki dil arasındaki sözdizimsel farklılıklara yönelik bilinçlerinin ve farkındalıklarının gelişmesini ve zamanla çeviri uygulaması sırasında bu yapısal eşleştirmenin bilişsel düzeyde kendiliğinden gerçekleşmesini sağlayacaktır:

damit – (burada) -mek/-mak için [amaç bildirir]

*Der Mann isst viel Gemüse, **damit er gesund bleibt.***

Sağlıklı kalması için, adam bolca sebze yiyor.

*Wir reisten nach Deutschland, **damit wir besser Deutsch lernen konnten.***

Daha iyi Almanca öğrenebilmek için, Almanya'ya seyahat ettik.

Örnek cümlelerin amaç bildiren yan cümlesi de çevrildikten sonra, bu yan cümlelerin içinde yer alan ek anlam birimleri de dahil edilerek Türkçe cümle tamamlanır. Bu noktalarda, öğrenciler adım adım ilerledikleri için, bilinçsizce yapılmış soldan sağa çeviri (sözcüğü sözcüğüne çeviri) eğiliminin tersine, çözümledikleri ve parçalara ayırıp çevirdikleri anlam birimlerinin Türkçe temel cümlede en uygun nereye yerleştirilebileceği arayışına girmektedirler ve elde edilen sonuç, çevirmen adaylarında çeviri eğitimi süresince sıkça karşılaşılabileceği gibi, çözümleme yapılmaksızın gerçekleştirilen çeviriye göre çok daha nitelikli olmaktadır.

damit Züchter entwickeln können

Tr.: yetiştiricilerin geliştirebilmeleri için

*damit Züchter **neue Pflanzensorten** entwickeln können*

Tr.: yetiştiricilerin **yeni bitki türleri** geliştirebilmeleri için

*damit Züchter **neue Pflanzensorten mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen** entwickeln können*

Tr.: yetiştiricilerin **belirli nitelikler ve özellikler taşıyan** yeni bitki türleri geliştirebilmeleri için

Örnek cümlelerin çözümlenmesinin son adımını, çevrilmiş olan anlam birimlerinin birleştirilmesinden oluşmaktadır:

Genbanken für Pflanzen dienen dazu, eine möglichst große Auswahl an Pflanzengenen verfügbar zu haben, damit Züchter neue Pflanzensorten mit bestimmten Eigenschaften und Merkmalen entwickeln können.

Bitkiler için gen bankaları, **yetiştiricilerin belirli nitelikler ve özellikler taşıyan yeni bitki türleri geliştirebilmeleri için**, olabildiğince büyük bir bitki geni seçkisini kullanıma hazır bulundurmaya hizmet ederler.

Burada gösterilen tüm bu karşılaştırmalı adımların sonucunda ortaya ilk bütünsel tümce çevirisi çıkmaktadır. Almanca cümleyle Türkçe cümle, zaman, tekil/çoğul, ismin halleri gibi dilbilgisel yapılar yönünden karşılaştırılarak kontrol edilerek yapısal açıdan doğru aktarıldığının teyit edilmesi gerekmektedir. Ve eğer gerekliyse Türkçe cümle, ekleme, çıkarma, eş anlamlı ifadeler kullanma, bağlama uygun sözcük kullanma gibi düzeltmelerle pürüzsüz hale getirilmelidir. Bu işlemlerin ardından da, metin çevirisi durumlarında metnin daima bir bütün olarak gözden geçirilmesi gerektiği ve sözcüklerin sözlük anlamlarının değil, bağlam içerisinde en uygun anlamlarının tercih edilmesi gerektiği bilgisi öğrencilere verilmelidir. Bu çalışmada önerilen yöntemde, Karşılaştırmalı Dilbilgisi dersinde öğrencilerle tüm dilbilgisi yapılarını ayrıntısına kadar ele almak yerine, örnek tümcelerde karşılaşıldıkça dilbilgisi yapılarından daha ağırlıklı olarak sözdizimi, yan cümle, ismin halleri, bağlaçlar, zaman kipleri, özne-yüklem uyumu gibi yapılar üzerinde durulmasının çeviri yetisini geliştirmekte faydalı olacağı görüşü benimsenmektedir.

Sonuç

Çeviri eğitiminde kullanılmak üzere önerilen bu çeviri yöntemi yapısal bir eğilimi temel almaktadır, çünkü çeviri uygulamasına yeni başlayanlara hem bir edim olarak çeviri yetisini hem de Almanca dil duygusunu kazandırmayı ve pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Elbette çeviride salt yapısal eşdeğerlik esas değildir, ancak anlam ve yapı ayrılmaz bir bütündür. Anlamı yakalayabilmek için, öncelikle yapıları görebilip çözümleyebilmek gerekmektedir.

Önerilen bu çeviri odaklı karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemi, çeviri lisans programlarının bir ara aşaması olarak kabul edilmelidir ve yabancı dil edinimi ile ileri düzey çeviri deneyimi kazanma arasında yer alan bir öğrenme aşaması, bir çeviri yetisi ve çeviri bilinci edinme süreci olarak düşünülmüştür. Çeviri lisans öğreniminde yabancı dildeki ve anadilindeki dilbilgisel yapılar konusunda belirli bir dil bilincinin yerleşmesinden sonraki aşamalarda, yani 3. ve 4. yıllardaki derslerde daha çok uzmanlık alanları dil kullanımı, sözcük dağarcığı, terminoloji, bağlam, durum, biçim gibi, çeviriyle yine doğrudan ilintili ve olmazsa olmaz konular tamamlayıcı unsurlar olarak kazandırılmaktadır. Aslında çeviri edinci süreci bireyde dilbilgisinin ve dil bilincinin gelişim sürecine benzetilebilir. Öğrenci hazırlık programında temel dil becerilerini edinmektedir. Çeviri lisans programının ilk dönemlerinde ise cümle boyutunda çözümleme yoluyla gerek anadili bilinci gerekse yabancı dil hâkimiyeti pekiştirilmektedir; bununla

birlikte ayrıca çeviri edinci yavaş yavaş başlamaktadır. İzleyen dönemlerde artık metin boyutunda çalışmalar yapılarak anlam, durum, bağlam, metin türleri, uzmanlık dilleri, terminoloji gibi konular üzerinde durulmaktadır.

Çeviri uygulama dersinde böyle bir yol izlemenin hem somut kurallara ve yapılarla dayanması sebebiyle öğrenciler tarafından ilgiyle karşılandığı hem de çeviri uygulamasında başarıya götürdüğü, Mersin Üniversitesi 2015-2016 Bahar yarıyılında Karşılaştırmalı Dilbilgisi dersi süresince gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Arak, H. (2006). İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca'nın Öğrenilmesinde İngilizcenin ve Karşılaştırmalı Dilbilgisinin Rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 21(2), 205-216.
- Bezel, N. (1991). An outline for a notation of sentence analysis as a step and visual aid to translation. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 1/1991, ID 11910, 211-226.
- Boztaş, İ. (1991). Çevirinin Dil Öğretimi ve Dil Öğretim Programlarındaki Yeri. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 1/1991, ID 11912, 237-249.
- Durmuşoğlu, G. (1987). Karşılaştırmalı Metin Dilbilim ve Çeviri. *Hacettepe Üniversitesi 1. Dilbilim Sempozyumu. Dilbilimin Dünü, Bugünü, Yarını 18-19 Haziran 1987 içinde* (s.60-63).
- Durmuşoğlu, G. (1991). Metin Dilbilim, Çeviri Süreci ve Çeviri Değerlendirmesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, sayı 1, 105-114.
- Erkman A., F. (1991). *Anlam Çeviri Karşılaştırma*. İstanbul: ABC kitabevi.
- Eruz, S. (2003). *Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Güler, H. B. (2001). Karşılaştırmalı Dilbilgisi Derslerinin Çeviri Derslerine Etkisi üzerine. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2001), 81-84.
- Güneş, F. (2013). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7), 71-92.
- Keskin, A. (2010). Çeviribilim Tartışmaları Gölgesinde Çeviri Öğretimi ve Çeviri Didaktiği Gereksinimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 12 sayı 2, 229-248.
- Ünal, D. Ç. (2005). Yabancı Dil Eğitiminde Edebi Metinler: Yenilikçi Yaklaşımlara Geçiş Süreci ve Gereçleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29, 203-212.
- Yılmaz, E. (2012). Türkiye Türkolojisi ve Karşılaştırma(ma)lı Dilbilim. *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 22-24 Aralık 2011 içinde*, (s. 779-789).
- Yücel, F. (2007a). *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Yücel, F. (2007b). Etkili Bir Çeviri Eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (2), 22, 144-155.